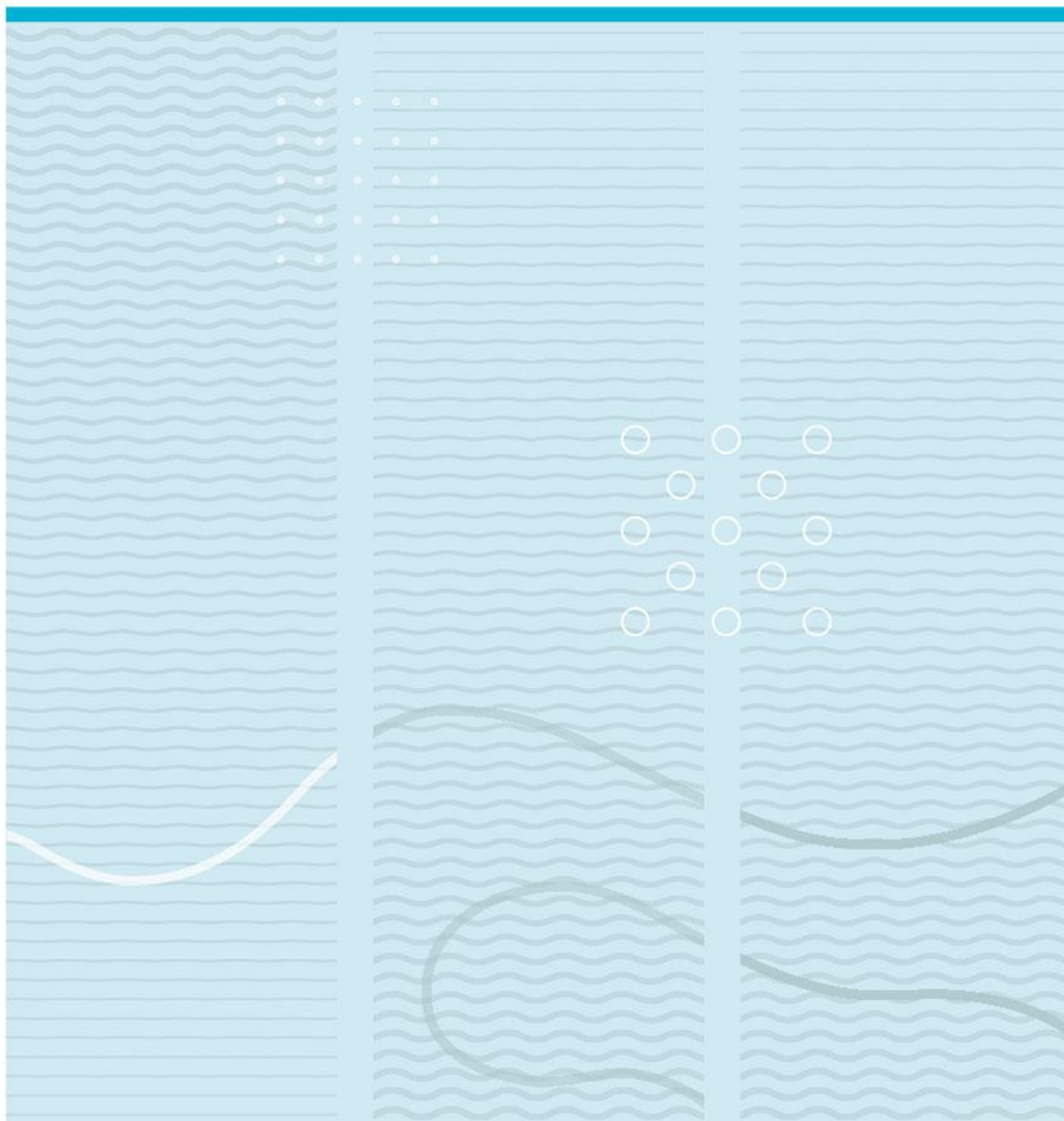

Amalie Pettersen

Håkon Håkonsson som politisk aktør på den europeiske scene

En nettverksanalyse av Håkon IVs europeiske relasjoner

Universitetet i Sørøst-Norge
Fakultet for Handelshøyskolen
Institutt for økonomi, historie og samfunnsvitenskap
Postboks 235
3603 Kongsberg

<http://www.usn.no>

© 2021 Amalie Pettersen

Denne avhandlingen representerer 30 studiepoeng

Sammendrag

Denne mastergradsavhandlingen vil undersøke nettverkens betydning i Håkon Håkonssons utenrikspolitikk i perioden 1240-1263, i lys av Mark Granovetters teori om sterke og svake bånd. I denne perioden rettet den norske kongen fokuset mot sine skandinaviske naboer og mot det europeiske kontinentet. Vennskap og sosiale bånd spilte en svært viktig rolle i det politiske spillet. For å styrke sin egen maktposisjon ble etableringen av sosiale bånd og nettverk et sentralt element, og de kongelige elitenettverkene bidro til at flere av Europas konger og fyrster kom i kontakt med hverandre. Gavegiving står fram som et av hovedelementene i etableringen av sosiale bånd, og for kong Håkon var eneretten på jaktfalker og isbjørner en betydningsfull faktor i flere av de sosiale relasjonene hans.

Oppgaven drives i all hovedsak av følgende hypotese; «*Både sterke og svake nettverksbånd spilte en avgjørende rolle for Håkon Håkonssons utenrikspolitikk i perioden 1240-1263*». For å belyse dette har jeg valgt å dele hoveddelen inn i to kapitler, hvor den første fokuserer på noen utvalgte europeiske relasjoner, og den andre på de skandinaviske. Denne inndelingen åpnet mulighetene for å undersøke hvorvidt det var forskjeller og likheter i nettverksbyggingen til kong Håkon. I kapittel 2 ser jeg på de europeiske relasjonene, hvor fokuset i all hovedsak er rettet mot hvilken betydning gavegiving og svake bånd hadde i nettverket til kong Håkon. I kapittel 3 ser jeg på de skandinaviske relasjonene med utgangspunkt i en antakelse om at de sosiale båndene her ville være forskjellige fra de europeiske.

For å gjennomføre en slik nettverksanalyse definerte jeg, med utgangspunkt i tidligere forskning, fire typer nettverksrelasjoner som jeg videre knyttet til sterke og svake bånd. Undersøkelsen av de ulike nettverksrelasjonene viste at de sosiale båndene spilte en viktig rolle i kong Håkons utenrikspolitikk. Dette kom spesielt godt fram i undersøkelsene av de europeiske relasjonene, hvor det svake båndet til paven og det sterke båndet til den engelske kongen stod fram som sentrale aktører i nettverket. De skandinaviske relasjonene, med sin felles historie og tette geografiske tilknytning, viste seg å være langt mer utfordrende å analysere. Bruken av nettverksanalyse i denne oppgaven bidro til en større forståelse av det maktpolitiske spillet blant middelalderens europeiske ledere.

Innholdsfortegnelse

1. Innledning	6
1.1 Kongemaktens nettverk i Europa.....	6
1.2 Historiografi.....	7
1.2.1 Håkon Håkonsson som politisk aktør i Europa.....	7
1.2.2 Vennskap, relasjoner og nettverk i middelalderen.....	9
1.3 Nettverksteorier og det førmoderne Europa.....	12
1.4 Problemstilling.....	17
1.5 Kilder og metode.....	20
2. Europeiske nettverksrelasjoner	22
2.1 Betydningen av ulike gaver.....	22
2.1.1 Hva symboliserte gaven?.....	23
2.2 De utenrikspolitiske hovedlinjene under Håkon Håkonsson.....	24
2.2.1 Hva ønsket Håkon Håkonsson å oppnå med sin utenrikspolitikk?.....	24
2.3 Forholdet til paven.....	26
2.3.1 Pavens politiske makt.....	26
2.3.2 Kong Håkon og pavemakten.....	26
2.3.3 Politiske relasjon.....	27
2.4 Den tysk-romerske keiseren, Fredrik II.....	29
2.4.1 En økonomisk/politisk relasjon?.....	29
2.4.2 Gaver og personlig relasjon.....	29
2.5 Den engelske kongen, Henrik III.....	32
2.5.1 Handelsavtale.....	32
2.5.2 Gaveutveksling.....	32
2.5.3 Ekteskapsallianse.....	33
2.5.4 Økonomisk relasjon.....	34
2.6 Den norsk-katalanske alliansen.....	34
2.6.1 Politiske/økonomiske motiver.....	34
2.6.2 Ekteskapsallianse.....	36
2.7 Forholdet til den franske kongen, Ludvig IX.....	38
2.8 Oppsummering.....	39
3. Skandinaviske nettverksrelasjoner	41
3.1 Forholdet til Skandinavia før 1247.....	41
3.2 Birger jarl og allianse med Sverige.....	41

3.2.1	Ekteskapsallianse	42
3.3	Danmark.....	44
3.3.1	Ekteskapsforhandlinger.....	45
3.3.2	Politiske etterspill.....	46
3.4	Relasjonsbyggingen i Skandinavia	47
3.5	Oppsummering.....	49
4.	Konklusjon	51
4.1	Styrken i de svake båndene.....	52
4.2	Moderne sosiologiske teorier på førmoderne politisk kultur.....	54
5.	Litteraturliste	56
5.1	Primærkilder	56
5.2	Sekundærkilder	56

Forord

Først og fremst vil jeg rette en kjempestor takk til min hovedveileder, professor Bjørn Bandlien, som igjen sa seg villig til å veilede meg. Det var emnet ditt «Korstogene og Skandinavia i middelalderen» som for snart 5 år siden vekket min interesse for middelalderen, og som fikk meg til å innse at historie handler om mer enn bare andre verdenskrig. Tusen takk for dine inspirerende innspill, konstruktive tilbakemeldinger og oppløftende ord i gjentatte veiledningstimer på Zoom. Du har stilt opp langt mer enn hva jeg kan forvente av en veileder. Jeg vil også takke deg for at du helt fram til innleveringsdatoen alltid var tilgjengelig for hjelp og gode råd når panikken og frustrasjonen over oppgaven tok overhånd, og jeg selv mente hele oppgaven måtte forkastes.

Jeg vil også rette en stor takk til Trond Løyning, som til tross for sin noe beskjedne kunnskap om middelalderen, tok på seg ansvaret med å være min biveileder. Du har siden starten vært positiv til denne oppgaven. Tusen takk for at også du har stilt opp og svart når panikken har tatt overhånd. Når jeg har latt min indre historieforsker styre skrivingen, har du fått meg tilbake til virkeligheten og sørget for at jeg i det minste forsøker å holde meg innenfor de sosiologiske rammene for denne masteren.

Takk til mamma og pappa som har korrekturlest utallige versjoner av denne oppgaven. Pappa fortjener her en ekstra stor takk, som reagerte med å si «Hæ? Skal jeg lese så mange sider hvor det ikke er noen bilder?»

Den aller største takken fortjener min studievenninne de siste 6 årene, Cecilie Nilsen. Du skal ha mye av takken for min akademiske utvikling, hvor dine ordkunnskaper for lengst fikk meg til å innse at det var mye lettere å spørre deg enn å søke det opp på nettet. Du har pint deg gjennom mine mange ekstremt negative og urealistiske «taler» i forbindelse med oppgaver og eksamen, og gang på gang hjulpet meg opp igjen hver gang. Denne oppgaven ville mest sannsynlig aldri eksistert uten deg.

For mange er innleveringen av masteroppgaven en lettelse og glede, men for min del er det mest trist. Til tross for perioder med gjentatte selvtillitsknekker, frustrasjon og sinne på grunn av oppgaven, har det også vært en sann glede og fornøyelse. Hadde livet tillat meg det, ville jeg gjort det her for alltid.

Åsgårdstrand, 31.05.2021

Amalie Pettersen

1. Innledning

1.1 Kongemaktens nettverk i Europa

Fra midten av 1100-tallet har historikere, tradisjonelt, sett en utvikling mot en sterkere stat og et sterkere monarki i Norge. Innføringen av europeiske tankesett om at kongen styrte på vegne av Gud var med på å styrke kongens posisjon.¹ Resultatet ble at makten ikke lenger ble bygd opp nedenfra, men kom ovenfra.² Etableringen av en kirkelig organisasjon i Norge med opprettelsen av erkebispesetet i 1152, bidro til at kongemakten styrket sin maktposisjon i samfunnet på bekostning av de mange høvdingene i landet.³ Sosiale bånd og nettverk hadde vært en sentral del av maktkampen i vikingtiden, og dette ble i stor grad videreført av kongemakten og kirken. Det politiske spillet handlet ifølge flere historikere for det meste om nettverksbygging.⁴ Det var avgjørende å skaffe seg venner for å sikre og styrke den sosiale og politiske situasjonen sin. Det var en klar sammenheng mellom makt og størrelsen på nettverkene, hvor mektige konger opparbeidet seg store nettverk.⁵ Med kirkens støtte rundt en sterk og sentralisert kongemakt kunne kongen rette fokuset utover landets grenser.⁶

Vennskapsallianser ble ofte inngått for å styrke allerede etablerte økonomiske eller politiske relasjonene. Slike vennskapsrelasjoner har de siste årene blitt tildelt en større betydning i middelaldersamfunnet.⁷ Denne formen for sosiale bånd var det som holdt samfunnet sammen. Vennskap skal blant annet ikke bare ha formet det politiske spillet, men også hele den sosiale strukturen.⁸ Likevel har det vært færre historiske studier på det norske «spillet» utenrikspolitikken. Sosiale relasjoner preget i stor grad norsk utenrikspolitikk i andre halvdel av høymiddelalderen. Dette styrkes av den interessen forfatteren av *Håkon Håkonssons saga* viser for kongens internasjonale rykte.⁹ Nettverksbyggingen til den norske kongen resulterte i etableringen av sosiale

---

¹ Bagge, 1996, s.158-159. Oppfatningen av Norge som en «stat» i denne perioden var et dominerende syn innenfor historiefaget fram til 1990-tallet. Knut Helle var blant historikerne som fra 1970-tallet fremmet en slik oppfatning, se Knut Helles *Norge blir en stat: 1130-1319*, 1974.

² Sigurdsson, 2008, s.15

³ Esmark, Hermanson, Orning & Vogt, 2013, s.77

⁴ Sverre Bagges *Borgerkrig og statsutvikling i Norge i Middelalderen* fra 1986 markerte på sin side starten på historikernes voksende antropologiske tilnærming, og den markerte også slutten på debatten om høymiddelalderstaten..

⁵ Sigurdsson, 2017, s.53

⁶ Orning, 2020, s.110-111

⁷ Sigurdsson, 2007b, s.5

⁸ Sigurdsson, 2017b, s.2

⁹ Bagge, 1996, s.121

relasjoner med flere av Europas mektigste personer, som blant annet den tysk-romerske keiseren og den engelske kongen.¹⁰

Målet med denne oppgaven er å undersøke nettverkens betydning i kong Håkons relasjoner med utenlandske fyrster, i lys av Mark Granovetters teori om sterke og svake bånd.¹¹ Oppgaven vil i all hovedsak drives av følgende hypotese; «*Både sterke og svake nettverksbånd spilte en avgjørende rolle for Håkon Håkonssons utenrikspolitikk i perioden 1240-1263.*» Det vil også være hensiktsmessig å plukke ut noen relevante eksempler, for å belyse hvordan kong Håkon klarte å gjøre seg bemerket blant noen av Europas fremste ledere.

I underkapittel 1.4 vil det komme en grundigere gjennomgang av hypotesen samt en redegjørelse for oppgavens avgrensning. I gjennomgangen av tidligere forskning samt av definisjoner og begreper knyttet til nettverksperspektivet, vil jeg argumentere for oppgavens avgrensning og relevans. Begrunnelsen for et slikt oppsett er at det forhåpentligvis vil redegjøre for viktig informasjon som vil gi en bedre forståelse av hypotesen som undersøkes i denne mastergradsavhandlingen.

1.2 Historiografi

I denne delen av oppgaven vil det være en gjennomgang av relevant forskning om temaet. Først er det en gjennomgang av forskning gjort på Håkon Håkonsson og hans liv. Deretter kommer det en presentasjon av en nyere forståelse i historieforskningen om vennskap, relasjoner og nettverk i middelalderen.

1.2.1 Håkon Håkonsson som politisk aktør i Europa

I boken *From Gang Leader to the Lord's Anointed*¹² tar Sverre Bagge for seg hvordan kong Sverre og kong Håkon blir framstilt i sine respektive sagaer. Med dette bidraget ønsket han å bruke kongesagaene som utgangspunkt for å forstå hvordan kongedømmet og samfunnet ble oppfattet av de ledende samfunnsgruppene i Norge på 1200-tallet.¹³

Fokuset til Bagge ligger hovedsakelig på sagaforfatterens framstilling av kong Håkon med utgangspunkt i politiske og militære hendelser. Bagge framhever den gjennomgående framstilling av kongen som statens øverste leder. I tillegg blir bruken av begrepet *rex iustus* – en rettferdig og rettmessig konge – framhevet i sagaen, noe som knyttet kong Håkon til den europeiske tankegangen

---

¹⁰ Bagge, 1996, s.121

¹¹ Granovetter, 1973

¹² Bagge, 1996

¹³ Bagge, 1996, s.9.

om at kongen var bindeleddet mellom Gud og jorden.¹⁴ Bagge understreker utenrikspolitikken sentrale plass i sagaen, hvor kongen i perioder med indre fred hadde fokus på utenrikspolitikken. Sturla Tordsson er særlig opptatt av kongens internasjonale rykte¹⁵, og mye av forklaringen ligger i beskrivelsen av kong Håkon som *rex iustus*.

Randi Bjørshol Wærdahl har skrevet en rekke artikler om betydningen av islendingenes sosiale relasjoner til det norske kongedømmet under kong Håkons regjeringstid. Hun analysere blant annet tidsperioden hvor Island ble innlemmet i det norske kongedømmet, hvor flere islendinger forsøkte å bli en del av kongens hird. Et godt eksempel på dette blir beskrevet i artikkelen *For å oppnå kongens gunst*, hvor islendinger som kom til Norge søkte kontakt med medlemmer av kongens krets, med håp om å kunne bli en del av hirden selv.¹⁶ Hun fokuserer blant annet på de ulike posisjonene islendingene fikk blant kongens menn, men hun understreker likevel at de sjeldent oppnådde høy rang innenfor hirden.¹⁷ Arbeidsoppgavene de ble tildelt av kongen kunne variere, men av de som oppholdte seg på Island var det flere som nå fikk i oppgave å straffeforfølge sine egne landsmenn¹⁸

En av de viktigste norske bidragsyterne til forskningen på norsk utenrikspolitikk i middelalderen er Narve Bjørgo. I *Selvstendighet og union. Fra middelalderen til 1905* gjør Bjørgo en gjennomgang av den norske sendemannstjenestens utvikling. Han deler sendemennene på 1200-tallet inn i to hovedkategorier, hvor den første er å regne som en kjernegruppe bestående av mer profesjonelle diplomater. Denne gruppen diplomater ble ofte foretrukket i viktige politiske saker. Den andre gruppen sendemenn, ad hoc¹⁹, kombinerte ofte personlige ærender utenlands med mindre viktige offisielle oppdrag.²⁰

Bjørgo legger sendemannstjenesten sitt høydepunkt til rundt midten av 1200-tallet, og viser til at tjenesten på dette tidspunktet hadde nådd såpass langt i både institusjonaliseringen og spesialiseringen at det var å regne som en organisert utenrikstjeneste. Han viser videre at en stor andel av sendemennene hadde geistlig bakgrunn, hvor det ofte ble rekruttert biskoper og klosterfolk.²¹ Sendemannens viktige oppgave som rikets representant blir gjennomgått på en informativ måte av Bjørgo, hvor han understreker at det fulgte en rekke krav til oppførsel i den

---

¹⁴ Bagge, 1996, s.159

¹⁵ Bagge, 1996, s.121

¹⁶ Wærdahl, 2007

¹⁷ Wærdahl, 2015, s.6

¹⁸Wærdahl, 2007, s.175

¹⁹ Ordet er hentet fra latin, og betyr «til dette» - altså at personen har dette som oppgave. Hentet fra Karlsen, 2019

²⁰ Bjørgo, Rian & Kaartvedt., 1995, s.50. En av denne gruppens viktigste oppgaver var å levere brev til og fra for eksempel kongen

²¹ Bjørgo mfl., 1995, s.50

sosiale samhandlingen med den europeiske eliten.²² Bjørge plasserer den norske utenrikstjenestens utvikling i et europeisk perspektiv, og vektlegger den verdifulle informasjonen og læringen norsk utenrikstjeneste fikk på grunn av sin nære relasjon til England.

Historien om norske sendemenn og deres oppgaver har også vært temaet i flere masteravhandlinger. Arne Johansen gjorde i sin oppgave en gjennomgang av hvilke personer som tilhørte sendemannstjenesten på 1200-tallet, og hvorfor det var akkurat de som fikk i oppdrag å reise ut på vegne av kongen.²³ Arve Sletten undersøkte kongemaktens diplomatiske relasjoner i perioden 1217-1319.²⁴ Funnene han kom fram til var at deres oppgave i all hovedsak var å forhandle eller formidle beskjeder mellom blant annet konger og fyrster.

Pål Berg Svenungsen har bidratt til å fremheve korstogsbevegelsens betydning for norske konger i perioden rundt 1050-1380, og hvordan korstogsideologien knyttet europeiske ledere tettere sammen.²⁵ Han ser blant annet på hvordan kong Håkons korstogsløfter satte han i kontakt med mektige og ressurssterke europeiske konger, til tross for fraværet av en faktisk deltakelse i et korstog. Han knytter kong Håkons utenrikspolitikk sammen med 1200-tallets politiske strømningene, og viser hvordan kommunikasjonen mellom norske og europeiske stormakter vokste gjennom denne perioden.

Den tidligere forskningen som er gjort på kong Håkon har i stor grad bidratt til å plassere den norske kongen i et internasjonalt perspektiv. Både Bjørge og Svenungsen viser at den norske kongen var en del av den europeiske makteliten, hvor sendeferder og diplomatiet spilte en svært viktig rolle i kommunikasjonen og formidlingen av norske interesser. Det som likevel ikke har fått like mye fokus, er blant annet betydningen av kong Håkons posisjon blant den europeiske makteliten i et nettverksperspektiv. Med utgangspunkt i et nettverksperspektiv vil en kobling av kong Håkons europeiske politikk og sendeferdene til europeiske konger, kunne gi en større forståelse av det politiske spillet i middelalderen.

1.2.2 Vennskap, relasjoner og nettverk i middelalderen

Historieforskningen har de siste tiårene utviklet en ny forståelse av det sosiale livet i middelalderen. Fra å betrakte samfunnet som et «ættesamfunn», hvor ætten ble ansett som samfunnets rettslige, politiske og religiøse samlingspunkt, utviklet det seg nå et større fokus på den politiske kulturen i samfunnet og hvordan høvdinger opparbeidet seg makt.²⁶ Inspirert av sosialantropologi og sosial og

---

²² Bjørge mfl., 1995, s.53

²³ Johansen, 1983

²⁴ Sletten, 2003

²⁵ Svenungsen, masteroppgave 2010 og doktoravhandling 2016

²⁶ Sigurdsson & Småberg, 2013, s.4-5

kulturell historie, begynte historikere å undersøke betydningen av gavegiving²⁷, gjestebud og vennskap i det politiske og sosiale spillet i middelalderen. I Norge er Sverre Bagge, Jón Viðar Sigurdsson og Hans Jacob Orning blant de fremste historikerne på dette feltet. Disse har med sine bidrag løftet fram viktigheten av nettverk og sosiale bånd i middelalderens politiske og sosiale liv, og anser dette som mer viktig enn ætt og slektsbånd. De viser at vennskap fortsatte å være svært viktig til tross for utviklingen av kongemakten og kirken.²⁸

Bagge har hovedsakelig tatt utgangspunkt i kongesagaene, og peker på kongemaktens utvikling mot et sterkere monarki under kong Håkon. Dette begrunner han med utviklingen av ideologiske holdninger til kongedømmet i sagaene.²⁹ Orning på sin side peker på en svakere utvikling av statlige trekk på 1200-tallet enn Bagge, og mener at kongens makt i større grad baserte seg på hans tilstedeværelse.³⁰ Sigurdsson har i all hovedsak undersøkt samfunnet på Island og viser i den forbindelse at vennskapsbånd, i mer eller mindre grad, var viktigere enn slektsbånd. Han har av enkelte blitt kritisert for å ha overført de islandske forholdene, med eksempler fra islendingsagaene, til Norge. Sigurdsson har forsvart dette med at det norske kildegrunnlaget er relativt lite sammenlignet med det islandske. Til tross for at det norske kongedømmet i motsetning til Island hadde en konge, argumenterer både Orning og Sigurdsson for at sentraliseringen på Island kan sammenlignes med den norske rundt 1220.³¹

I *Norsk historie 750-1537* betrakter forfatterne kongedømmet i andre halvdel av høymiddelalderen som sterkt, og peker her på en begynnende statsdannelse.³² Middelalderens utenrikspolitikk bestod, ifølge forfatterne, hovedsakelig av to elementer – krig og diplomati. De betrakter de to elementene som midler for å oppnå samme mål, nemlig å sikre og styrke makten til kongen/kongedømmet. Skulle kongen hevde seg ute blant europeiske makthavere var han avhengig av aristokratiets politiske og militære støtte til kongedømmet.³³ I likhet med historikerne ovenfor understrekes det også her at gaveutveksling spilte en viktig rolle i etableringen av vennskap.³⁴

Til tross for de noe ulike tolkningene av kongens makt i denne perioden er de enige om gavegivingens betydning i det sosiale og politiske liv. Likevel er det også en viss grad av uenighet

---

²⁷ Sosialantropologen Marcel Mauss' *The Gift* fra 1925, er ansett som et viktig bidrag her

²⁸ Se blant annet; Sverre Bagges *Society and politics in Snorri Sturlusons' Heimskringla*, 1991. Jón Viðar Sigurdssons *Viking Friendship. The social bond in Iceland and Norway*, c.900-1300, 2017b. Hans Jacob Ornings *Unpredictability and presence: Norwegian kingship in the high middle ages*, 2008. Kim Esmark, Lars Hermanson og Hans Jacob Orning (red.) *Nordic elites in transformation, c.1050-1250, Volum II*, 2020.

²⁹ Bagge, 1996, s.155-157

³⁰ Helle, 2009, historisk tidsskrift 4 s.572-609

³¹ Orning, 2013, s.48

³² Moseng, Opsahl, Pettersen & Sandmo, 2007, s.111

³³ Moseng mfl., 2007, s.148-149

³⁴ Moseng mfl., 2007, s.45

rundt Sigurdssons vektlegging av vennskapet som det viktigste sosiale båndet³⁵, men jeg velger likevel i denne oppgaven å lene meg på denne tolkningen.

Boken *Friendship and social networks in Scandinavia, c.1000-1800*, redigert av Jón Vidar Sigurdssons og Thomas Småberg³⁶ er et nyttig bidrag til dette temaet, og viser at nettverk var en viktig del av det politiske og sosiale livet i både Norge, Skandinavia og Europa.

Den politiske utviklingen blir sett i lys av vennskapets viktige rolle, hvor den sosiale eliten brukte vennsksapsrelasjoner som et middel for å posisjonere seg.³⁷ Overgangen fra et samfunn som i stor grad var basert på allianser mellom høvdinger og bønder, til et samfunn som i større grad var samlet under kongemakten, gjorde at gamle allianser ble oppløst og nye inngått. Dette er en viktig del av samfunnsutviklingen på Island og i Norge på 1100- og 1200-tallet. Sosiale nettverket blir framhevet som noe av det viktigste i middelaldermenneskets liv, da det kunne knytte dem til Det hellige og Gud.³⁸

De nettverksstudiene som er gjort på personer eller samfunnsgrupper i middelalderen har i stor grad sett på forventningene som fulgte med sosiale bånd, samt betydningen av slike relasjoner. Sosiale bånd, og spesielt vennsksapsrelasjonen, har av flere historikere blitt framhevet som en viktig del av det sosiale og politiske livet i middelalderen. Mange understreker også den sentrale rollen gavegiving spilte i opprettholdelsen av sosiale relasjoner.³⁹ Det som foreløpig ikke har fått like stor plass i historieforskningen, er analyser fundert i nettverksteorier. Sosiologiske teorier, som blant annet Mark Granovetters teori om sterke og svake bånd⁴⁰, har i liten grad fått plass i historiske undersøkelser og analyser.

De siste årene har likevel forskere fått øynene opp for fordelene ved å anvende moderne sosiologiske teorier for å få et mer nyansert bilde av historiske hendelser.⁴¹ Sosiologiske teorier, som blant annet Mark Granovetters teori om sterke og svake bånd, har i liten grad fått plass i historiske undersøkelser og analyser. Til tross for nyere historikers tilegnelse av antropologiske metoder og tankesett, er det i all hovedsak gjort undersøkelser på nasjonale og lokale relasjoner. Det er til nå

---

³⁵ Bagge, 2018

³⁶ Sigurdsson & Småberg, 2013

³⁷ Sigurdsson & Småberg, 2013, s.8

³⁸ Sigurdsson & Småberg, 2013, s.53. Se også Esmark mfl., 2020, s.4

³⁹ Se blant annet: Jón Vidar Sigurdssons *Viking Friendship. The social bond in Iceland and Norway, c.900-1300*, 2017, s.4-5 + 18-22.

⁴⁰ Granovetter, 1973

⁴¹ Forskningen som er gjort på det norske kongedømmet, med Island, under kong Håkon, samt vennskapet og andre relasjoners betydning for makt og status: se blant annet Jón Vidar Sigurdssons *Viking Friendship. The social bond in Iceland and Norway, c.900-1300*, 2017. Hans Jacob Ornings *Unpredictability and presence: Norwegian kingship in the high middle ages*, 2008

gjort lite forskning på nettverk i et mer europeisk perspektiv, men i en slik undersøkelse vil muligens teorien til Granovetter være aktuell.

1.3 Nettverksteorier og det førmoderne Europa

I historieforskning har det de siste tiårene i større grad blitt fokusert på betydningen av nettverk i middelalderen.⁴² En oversiktlig måte å arbeide med nettverk og nettverksanalyse vil være å arbeide ut ifra en definisjon eller en fastsatt ramme for hva nettverk og nettverksanalyse handler om. Ola Teige har i sin artikkel *Nettverk. En introduksjon til historisk nettverksanalyse*⁴³ en god og relevant definisjon på begge begrepene nevnt her.

Nettverk kan defineres som et sett mer varige, uformelle og mellommenneskelige sosiale bånd (relasjoner, forbindelser). Det er oppbygd av aktører og båndene mellom dem. (...) Nettverksanalyse er følgelig den systematiske undersøkelsen og analysen av slike uformelle sosiale relasjoner eller bånd (...) Det er undersøkelser av båndenes form, art, styrke og varighet.⁴⁴

De uformelle relasjonene kan i denne sammenheng defineres som venner, hvor relasjonen ikke følger faste institusjonaliserte former. De mer formelle relasjonene vil for eksempel være knyttet til arbeid og kontraktsfestede relasjoner som kan sies å være fastsatt av visse strukturelle regler. En undersøkelse av historiske nettverk vil møte på både formelle og uformelle relasjoner, men de formelle relasjonene vil ikke ha like stor betydning for nettverket som de uformelle. Det er som nevnt i sitatet over de uformelle relasjonene som utgjør nettverket til en person da de ofte er frivillig inngått av begge parter.

I doktoravhandling *Eliten i Christianias sosiale og politiske nettverk 1680-1750*⁴⁵ gir Ola Teige følgende definisjon av historisk nettverksanalyse «(...) befinner seg et sted i krysningspunktet mellom sosialhistorie, politisk historie, mentalitetshistorie og kulturhistorie, og er inspirert av sosiologisk nettverksanalyse.»⁴⁶ Teige etablerer her et nyttig begrepsapparat som også i stor grad lar seg bruke i analyser av eldre samfunn. Han skiller ut fire typer nettverksbånd, slektskap, vennskap, økonomiske relasjoner og patron-klient-bånd, og understreker samtidig at slike sosiale bånd ikke er entydige eller eksklusive.⁴⁷

---

⁴² Teige, 2013, s.140

⁴³ Teige, 2013

⁴⁴ Teige, 2013, s.140

⁴⁵ Teige, 2008

⁴⁶ Teige, 2008, s.2

⁴⁷ Teige, 2008, s.24

Mye av inspirasjonen bak innholdet i begrepsapparatet til Teige er hentet fra John Padgett og Christopher Ansell sin artikkel I *Robust Action and the Rise of the Medici, 1400-1434*.⁴⁸ De amerikanske sosiologene opererte med fire relasjonskategorier, ekteskapsrelasjoner (slektskap), økonomiske relasjoner, politiske relasjoner (patron-klient-bånd) og personlige bånd (vennskap og kausjonsbånd).⁴⁹ De knytter disse fire gruppene opp til Mark Granovetters teori om sterke og svake bånd fra 1973⁵⁰, og definerer ekteskapsrelasjoner og økonomiske relasjoner som sterke bånd, mens politiske og personlige relasjoner defineres som svake bånd.⁵¹ Dette bidraget er muligens det mest anerkjente innenfor historisk nettverksanalyse.

Padgett og Ansell plasserer patron-klient-bånd og politisk bånd i samme kategori. Patron-klient-bånd blir definert som en uformell relasjon mellom to personer av ulik status.⁵² Etersom oppgaven i all hovedsak dreier seg om kong Håkons elitenettverk i Europa, vil ikke dette nettverksbåndet være aktuelt for denne oppgaven. De utvalgte sosiale båndene vil være horisontale, altså at de hadde relativt lik sosiale status.⁵³

I de to bidragene ovenfor bidrar bruken av nettverksanalyse, og begrepsapparatet, til å fremheve de sosiale relasjonenes betydning i sosiale og politiske sammenhenger. Teige bruker i tillegg Pierre Bourdieu sitt kapitalbegrep for å belyse utvekslingen av ulike former for kapital i et nettverk, og vektlegger informasjonsutveksling som en av de viktigste i et nettverk, noe Sigurdsson også framhever.⁵⁴

Noe av kritikken som har kommet mot bruken av nettverksanalyser i historieforskningen⁵⁵, går ut på at de nettverk historikere finner i sine analyser ofte er konstruert i nyere tid. Dette hevdes å bli et problem fordi historiske personer ikke selv var bevisst på sitt nettverk. Teige poengterer at resultatet blir at mer løse sosiale bånd blir forsterket til mer faste nettverk. Dette igjen gir et bilde av det gamle samfunnet som mer stabilt og strukturert enn det egentlig var.⁵⁶ Likevel skal det sies at nettverk kan ha betydning for aktøren, selv om han ikke er bevisst de ulike trekkene ved det. Den sentrale plassen for eksempel gaver og allianser hadde i maktetableringen, viser at de var klar over fordelene med et slikt nettverksfelleskap.

---

⁴⁸ Padgett & Ansell, 1993

⁴⁹ Padgett & Ansell, 1993, s.1265-1266. Teige valgte i sin avhandling å operere med slektskapsrelasjoner i stedet for ekteskapsrelasjoner, grunnet forholdet i Norge på 1600- og 1700-tallet. Han opererte heller ikke med en egen kategori for politiske relasjoner, og valgte heller å definere likeverdige politiske relasjoner som vennskapelige, se side 23.

⁵⁰ Granovetter, 1973

⁵¹ Padgett & Ansell, 1993, s.1273-1274

⁵² Teige, 2008, s.27

⁵³ Sigurdsson, 2017a, s.13

⁵⁴ Teige, 2008, s.33 og Sigurdsson, 2017a, s.64-65

⁵⁵ Dette har spesielt vært rettet mot kvalitativ nettverksanalyse

⁵⁶ Teige, 2008, s.20-21

Det er verdt å merke seg at utgangspunktet for undersøkelsene til både Teige og til Padgett og Ansell, er Mark Granovetter sin teori om sterke og svake bånd. Granovetter skriver i sin artikkel at

The strength of a tie is a (probably linear) combination of the amount of time, the emotional intensity, the intimacy (mutual confiding), and the reciprocal services which characterize the tie.⁵⁷

I samme artikkel lanserte Granovetter begrepene sterke og svake bånd, og definisjonen ovenfor er med på å definere et sosialt bånd som sterkt eller svakt. Han bruker begrepene *effektive nettverk*, familie og nære venner, om sterke bånd, og et *utvidet nettverk* med et større innslag av mer flyktige bekjente, om svake bånd. Granovetter konkluderer i sin artikkel med at det ikke nødvendigvis er de sterke båndene som er de viktigste, og at svake bånd i stor grad kan fungere som brobyggere mellom ulike nettverk samt sørge for informasjonsflyt.⁵⁸ Selv om Granovetter sin teori er utformet med utgangspunkt i moderne samfunn, og da også mer moderne sosiale relasjoner, kan den også brukes i eldre historiske nettverksanalyser.

I arbeidet med historisk nettverksanalyse, i lys av Granovetters teori, vil det i stor grad handle om å overføre moderne sosiologiske teorier til det førmoderne. I artikkelen om Medici-familien og i artikkelen til Teige, er det snakk om analyser gjort på samfunn i nyere tid sammenlignet med hva som er tilfellet i denne oppgaven. Det vil være interessant å se hvorvidt liknende kategorier passer på det samfunnet som var på 1200-tallet. Politikken i det førmoderne samfunnet var mer personlig, hvor skillet mellom politiske og personlige relasjoner i større grad var flytende.

I Skandinavia, og spesielt i Sverige og Norge, har det blitt gjort undersøkelser på sosiale nettverk. Særlig er dette knyttet til det islandske samfunnet i perioden rett før de ble en del av det norske riket. Her fremheves spesielt betydning vennskap og vennskapsbånd hadde på ulike områder, for eksempel innen handel og politikk. Noe av det som går igjen i disse studiene er anerkjennelsen av at vennskap, som en sosial relasjon, førte med seg store ringvirkninger.⁵⁹

Den svenske historikeren Tomas Småberg har gjennomført en analyse av de sosiale nettverkene til adelen i Västergötland i senmiddelalderen. Han argumenterer for at de ulike formene av sosiale bånd var mangfoldige og kunne overlappe, og også styrke båndet mellom individer og familier. Det var ofte utveksling av gaver mellom aktørene, noe som var et symbol på etableringen og videreutviklingen av sosiale nettverk. Småberg argumenterer også for at sosiale nettverk ble brukt

---

⁵⁷ Granovetter, 1973, s.1361. En slik definisjon viser i tillegg godt utgangspunktet for inndelingen til Padgett og Ansell av nettverksrelasjoner

⁵⁸ Granovetter, 1973, s.1360-1380

⁵⁹ Sigurdsson & Småberg, 2013, s.6

av adelen for å etablere politiske allianser, og at det sosiale nettverket i stor grad formet den politiske kulturen.⁶⁰

Jón Vidar Sigurdsson skriver i *Det norrøne samfunnet* at vennskap ikke må forveksles med dagens betydning av det, men mer som en politisk relasjon. Det handlet i middelalderen mer om en gjensidig form for støtte, lojalitet og hjelp. Han skriver videre at det er god grunn til å anse vennskap som samfunnets viktigste sosiale bånd i norrøne samfunn. De som hadde det største nettverket var som regel de mektigste lederne, som igjen kunne gi den beste beskyttelsen.⁶¹ I sin gjennomgang av betydningen av vennskap, refererer han til Hávamál hvor det står «41: Klær og våpen/ er vennegaver, / slikt gjør vennskapet synlig;/ det varer lengst, / om lykken er god,/ når vennene veksler gaver.»⁶²

I arbeidet med de skandinaviske og europeiske relasjonene, vil nettverksanalyse være en naturlig innfallsvinkel for å undersøke de ulike rollene kong Håkons europeiske relasjoner hadde. I nettverksanalyse går det et skille mellom egosentriske og sosiosentriske studier. Egosentriske studier tar utgangspunkt i en spesifikk person, hvor fokuset ligger på hvilke typer relasjoner personen har, samt hvor mange sosiale relasjoner han har. Sosiosentriske studier tar utgangspunkt i å studere et helt nettverk, og fokuset her ligger mer på nettverksstrukturene i nettverket.⁶³

Utgangspunktet for denne oppgaven vil være en egosentrisk studie, da fokuset i stor grad vil være på kong Håkon og de relasjonene han hadde.

I mitt forsøk på å gjøre en analyse av utenlandsnettverket til Håkon Håkonsson vil det bli gjort en liten modifisering av hva som vil bli definert som sterke og svake bånd. Det vil i denne oppgaven bli sett nærmere på enkelte relasjoner fra både europeiske og skandinaviske land, hvor fokuset delvis vil være å undersøke hvorvidt det var en forskjell i den faktiske kontakten mellom partene. I gjennomgangen av eksempler fra Europa vil det hovedsakelig være snakk om kommunikasjon via brev, da kong Håkon så å si aldri reiste lenger enn til sine naboland. Grunlaget for å snakke om graden av kontakt vil derfor være noe ulik, og denne forskjellen vil bli gjennomgått senere i oppgaven.

Sterke bånd kan ofte defineres ut ifra hvorvidt det eksisterer en form for gjensidig tillit, forpliktelse og en langvarig relasjon mellom partene. Ut ifra en slik definisjon har jeg valgt å definere relasjonskategoriene *økonomiske* og *personlige* relasjoner som sterke bånd.

---

⁶⁰ Sigurdsson & Småberg, 2013, s.7

⁶¹ Sigurdsson, 2008, s.78

⁶² Eddikvæði, 1968, Hávamál strofe 41. Gaveutvekslingens betydning i vikingtiden og i høymiddelalderen ble spesielt analysert i boken *The Gift* fra 1925 av Marcel Mauss

⁶³ Wetherell, 1998, s.127-128

I likhet med kategoriene nevnt tidligere⁶⁴, vil *økonomiske relasjoner* her bli definert som sterke bånd. Tillit var en viktig faktor i økonomiske relasjoner, og de var ofte langvarige og faste.⁶⁵ Dette baserer seg i all hovedsak på den risikoen som var knyttet til økonomi, hvor også gjensidig tillit var å anse som helt grunnleggende for å etablere en slik type relasjon. Det lå ofte økonomiske motiver bak enhver ny allianse, og det kommer tydelig fram i kildene at dette også var et svært viktig element da kong Håkon skulle knytte nye relasjoner og inngå allianser.

En annen type relasjon som vil bli definert som et sterkt bånd i denne sammenhengen, er *personlige relasjoner*. Teige definerer vennskap som «... en uformell og sosialt noenlunde likeverdig relasjon.»⁶⁶ De personlige relasjonene dominerte på mange måter alle deler av samfunnet i middelalderen, hvor både de politiske og økonomiske områdene i samfunnet hadde et mer personlig preg. Her vil det være relevant å legge til grunn Sigurdssons argument om at vennskap var samfunnets viktigste sosiale bånd.⁶⁷ Noe av forklaringen ligger i forpliktelsene et vennskap førte med seg, hvor gjensidig støtte, lojalitet og hjelp stod sentralt i denne type sosialt bånd. En personlig allianse var frivillig, og grunnlaget for en varig relasjon bestående av gjensidig støtte og tillit ville i aller høyeste grad være til stede. Vennskapsallianser mellom konger ble ofte etablert for å sikre seg mot fiender⁶⁸, og for å styrke denne alliansen ble giftemål ofte en del av alliansen.

Nettverksanalyse på sosiale grupper og mennesker i middelalderen, særlig nettverk bestående av makthavere og politiske ledere, viser i dette tilfellet at ekteskapsallianser i noen tilfeller var nokså kortvarige. Mye av forklaringen ligger i det politiske spillet som foregikk mellom europeiske konger og fyrster, hvor en allianse kunne ha en styrkende effekt på kongens politiske og sosiale makt. Det var også viktig for politiske ledere å søke støtte der det var mest gunstig, men dette kunne variere ganske ofte i løpet av kort tid. Det var derfor ikke alltid sikkert at en konge kunne regne med den andre sin lojalitet og støtte. Ekteskapsallianser ble ofte inngått for å sikre og styrke maktposisjonen til kongen, men også for å skape fred mellom to politiske fiender. Dette viste seg likevel ofte å ikke være resultatet, da konflikten i mange tilfeller fortsatte mellom de to familiene.⁶⁹ Den tidvis utfordrende og skiftende politiske situasjonen i Europa, og spesielt i Skandinavia, gjør at *ekteskapsrelasjoner* i denne oppgaven defineres som et svakt bånd.

---

⁶⁴ Padgett & Ansell, 1993, s.1273-1274. Teige, 2008

⁶⁵ Teige, 2008, s.26

⁶⁶ Teige, 2008, s.25

⁶⁷ Sigurdsson, 2017a, s.13

⁶⁸ Sigurdsson, 2017b, s.62

⁶⁹ Sigurdsson, 2017b, s.64

Politiske relasjoner vil også regnes som et svakt bånd, da lojaliteten i slike allianser var svak ettersom konger ofte hadde skiftende politiske mål.⁷⁰ Politisk støtte var å regne som en del av det å ha en ekteskapsallianse eller en personlig allianse, og det ville derfor være en større tillit til at den politiske støtten ble fulgt opp i en vennskapsallianse enn ved en politisk allianse alene. Det vil også være relasjoner hvor den ene parten hadde andre motiver for å inngå en politisk allianse, enn det som ble avtalt. Resultatet kunne bli at så fort den enes «skjulte» motiver var oppfylt, ble løftet om politisk støtte hvasket ut. Politiske allianser kunne også bli inngått i tilfeller hvor en politisk leder opplevde indre uro i landet, med utfordrere til kongemakten, hvor de da søkte støtte hos andre lands ledere.

Granovetter påpeker i artikkelen «The strength of weak ties» at mye av styrken i et nettverk ligger i svake bånd.⁷¹ Det er med andre ord de svake båndene som kan bidra til å utvide og styrke nettverket til en person. I tillegg innebærer de sterke båndene en gjensidig forpliktelse som ikke er like sterk i de svake båndene, noe som i visse tilfeller kan være en fordel.⁷² I middelalderen kunne sterke bånd også oppleves som en belastning for personen, ettersom de ofte bygde på en forventning om forpliktelser som igjen kunne gjøre at personen det gjaldt ble dratt inn i konflikter.⁷³ På en annen side kunne fraværet av sterke bånd føre til at stod uten allierte.⁷⁴ I dette tilfellet vil det være interessant å se på hvorvidt de svake båndene kunne være med på å åpne opp for nye relasjoner og muligheter for kong Håkon.

1.4 Problemstilling

En mulig innfallsvinkel i denne oppgaven kunne vært å se på hvor stor betydning diplomatene hadde for relasjonsbyggingen til kong Håkon gjennom en undersøkelse av de ulike tilnærminger diplomatene hadde til fremmede makter. En gjennomgang av kildematerialet viser derimot at en slik analyse ville bydd på noen utfordringer, ettersom kildene sier svært lite om hva som ble sagt, hva de gjorde og hvordan slike diplomatmøter foregikk. Likevel var det, som Bjørge presiserer i sin gjennomgang, knyttet visse forventninger til hvordan diplomatene skulle oppføre seg, selv om dette ikke blir presisert noe mer i kildene.

Det at kong Håkon skal ha hatt relasjoner med flere europeiske personer, sier noe om hans posisjon på det europeiske kontinentet. Kongen kan sies å ha etablert sosiale relasjoner over store deler av Europa, med et nettverk som strakte seg helt fra den svenske kongen til pavestolen i Roma. Å gjøre

---

⁷⁰ Sigurdsson, 2017a, s.13, Moseng mfl., 2007, s.163

⁷¹ Granovetter, 1973, s.1365-366

⁷² Dette er også noe Padgett og Ansell finner i sin studie, se Padgett & Ansell, 1993, s.1279

⁷³ Teige, 2008, s.105

⁷⁴ Teige, 2008, s.29

en grundig analyse av hele nettverket vil være så omfattende og tidkrevende, at det ikke vil la seg gjøre i en oppgave som dette. Det vil derfor være mer hensiktsmessig å plukke ut noen få og interessante eksempler som kan bidra til å tegne et bilde av nettverket til kong Håkon, samt hva slags relasjoner det var snakk om.

Hypotesen for denne oppgaven vil derfor være

Både sterke og svake nettverksbånd spilte en avgjørende rolle for Håkon Håkonssons utenrikspolitikk i perioden 1240-1263.

For å belyse hypotesen vil jeg benytte følgespørsmål underveis i diskusjonen

Spørsmål 1: I hvilke sammenhenger var sterke og svake bånd nyttige?

Spørsmål 2: Hvor vellykkede var de sterke versus de svake båndene?

Spørsmål 3: Førte gavegivning til etableringen av sterke bånd?

I perioden 1240-1263 ble fokuset til kong Håkon i større grad rettet mot utenrikspolitiske saker. Han hadde i stor grad klart å oppnå indre fred i landet, og i 1247 ble han kronet til rettmessig konge av en romersk kardinal. I perioden 1224-1240 var kongemakten i Norge delt mellom kong Håkon og Skule Bårdsson.⁷⁵ Etter Skules død i 1240 var det ikke lenger noen utfordrere til den norske kongemakten. Håkon kunne nå i større grad konsentrere seg om utenrikspolitiske saker rettet mot sine naboland og Europa.

Oppgavens fokus vil her avgrenses til å gjelde Skandinavia og Europa. Skattlandene⁷⁶ vil ikke bli gjennomgått i denne oppgaven, da det vil være snakk om andre typer relasjoner enn det som vil være aktuelt her. Det ville også vært såpass tidkrevende og plasskrevende å ta med skattlandene at det ikke ville latt seg gjøre i formatet for denne oppgaven.⁷⁷ Ved å fokusere på Skandinavia og Europa vil oppgaven ta utgangspunkt i relasjonene kong Håkon hadde med politiske ledere, som konger, keisere og paven. Hovedfokuset vil derfor i denne oppgaven være en analyse av det utenlandske elitenettverket⁷⁸ til den norske kongen.

Hoveddelen i denne oppgaven vil deles inn i to kapitler, hvor det første kapitlet vil sette søkelys på de sosiale relasjonene kong Håkon hadde med europeiske styringsmakter, og det andre kapitlet vil ta for seg relasjonene med Sverige og Danmark. Det interessante vil være å se de ulike

---

⁷⁵ Sigurdsson, 1999, s.124

⁷⁶ Skattlandene var her Island, Grønland, Færøyene, Orknøyene, Suderøyene og Man

⁷⁷ Randi Bjørshol Wærdahl har i tillegg bidratt stort til forskningen på Island, med fokus på overgangen de lokale islendingene opplevde da de ble innlemmet i det norske kongedømmet.

⁷⁸ Definisjonen av elite innebærer her medlemmene av samfunnet som tilhørte sosialt opphøyet posisjon. Dette inkluderte blant annet konger, dronninger og medlemmer av kongefamilien. Definisjonen er hentet, dog i en forkortet form, fra Kim Esmark mfl., 2020, s.2.

tilnæringsmåtene kongen hadde til mer fjerne relasjoner geografisk sett, sett opp mot de relasjonene han hadde til nabolandene. Kong Håkon reiste aldri ut for å møte de han knyttet kontakt med⁷⁹, og det vil i det første kapittelet være interessant å se hvorvidt han klarte å knytte sterke relasjoner til noen han ikke møtte.

I forbindelse med kapittel 2 vil det tas utgangspunkt i følgende underhypotese «*Gjennom opprettelsen av svake bånd fikk kong Håkon innflytelse i Europa.*» I forbindelse med denne oppgaven forstår jeg svake bånd som blant annet ekteskapsallianser mellom to familier, og politiske allianser. Det vil også være andre elementer som spiller inn, hvor blant annet fraværet av gavegivning, tillit og lite kommunikasjon/tid tilbragt sammen vil være faktorer som spiller inn. Det at det norske riket var såpass ukjent for mange europeiske ledere ga kongen en fordel ved at han kunne framstille seg selv, og ikke minst den norske flåten, mer attråverdig.

I kapittel 3 vil det mest sannsynlig være snakk en annen tilnæringsmåte i relasjonsbyggingen. Avstandene mellom landa var mindre, og kong Håkon hadde ikke lenger den samme fordelene som tidligere hvor han kunne framstille seg selv og den norske flåten mer attråverdig. Underhypotesen i dette kapittelet vil derfor være «*Det er andre typer sosiale bånd i Skandinavia enn i Europa*» De skandinaviske landene hadde såpass tette historiske forbindelser til hverandre, og de tre skandinaviske kongene hadde ofte politiske mål som innebar å erobre et naboland. Det var med andre ord her utfordrende å inngå allianser og etablere sterke relasjoner med hverandre.

En implisitt problemstilling i det foregående er hvorvidt moderne nettverksteorier kan brukes på relasjoner i middelalderen, og spesielt på nettverket til Håkon Håkonsson. Her vil det her være interessant å se på forskjeller knyttet til skandinaviske og europeiske relasjoner. I boken *Nordic elites in transformation, c.1050-1250, Volum II* framhever Lars Hermanson og Hans Jacob Orning fordelene ved en nettverkstilnærming, blant annet at det gir en alternativ måte å studere politiske hendelser i lys av statsutviklingen og institusjonaliseringen i middelalderen.⁸⁰

Til tross for historieforskningens økende interesse for å anvende nettverksperspektiver, har det så vidt jeg vet hovedsakelig blitt gjort undersøkelser på det islandske samfunnet⁸¹, det norske samfunnet og det norske kongedømmet.⁸² Undersøkelser av kongens utenlandske nettverk, som på 1200-tallet også strekker seg forbi de skandinaviske nabolandene, har fått mindre fokus i

---

⁷⁹ Bagge, 1996, s.152. Sagaen beskriver flere ambassadører og forhandlinger hvor kong Håkon ikke var til stedet. I slike tilfeller ville mye av ansvaret ligge på hvordan ambassadøren/diplomaten opptrådte.

⁸⁰ Esmark mfl., 2020, s.55

⁸¹ Se blant annet Jón Vidar Sigurdssons *Viking Friendship. The social bond in Iceland and Norway, c.900-1300*, 2017, og Auður Magnúsdóttirs *Frillor och fruar: Politik och samlevnad på Island 1120-1400*, 2001

⁸² Se blant annet Sverre Bagges *Borgerkrig og statsutvikling i Norge i middelalderen*, 1986

forskningen. Denne perioden er spesielt interessant da det foregikk en maktkamp mellom verdslige og geistlige ledere hvor pavemakten stadig søkte mer politisk makt. Korstogsbevegelsen var fortsatt aktiv gjennom 1200-tallet, og europeiske ledere ble koblet sammen via religiøse motiver og mål.

1.5 Kilder og metode

I arbeidet med denne oppgaven er det primært to kildetyper som blir benyttet; sagaen og overlevert dokumentmaterialet (diplomer). Jeg har i all hovedsak brukt *Diplomatarium Norvegicum* (DN)⁸³ for å finne dokumenterte utsendinger, og *Regesta Norvegica* (RN)⁸⁴ som et av hjelpemidlene for å datere utsendingene og korrespondansen som foregikk. Sagaen sier noe om den sosiale eliten og de ulike sosiale forbindelsene de hadde til andre elitenettverk, og vil derfor gi et noe klarere inntrykk av samfunnets sosiale liv.

*Håkon Håkonsson saga*⁸⁵ er skrevet av Sturla Tordsson på oppdrag fra Magnus Lagabøte, kort tid etter Håkons død i 1263. På grunn av det sikre kildematerialet og den relativt korte perioden mellom kong Håkons død og da sagaen ble skrevet, blir sagaen definert som en samtidssaga. Det gjør at den også blir betraktet som en relativt troverdig kilde.⁸⁶

De personlige beskrivelsene av kong Håkon i sagaen er nokså få, og blir på mange måter ofret til fordel for en grundigere beskrivelse i henhold til tradisjonelle kristne ideer om *rex iustus*, samt nyere ideer knyttet til kongen som statsoverhode.⁸⁷ I forbindelse med denne oppgaven er det spesielt gjennomgangen av perioden 1240-1263 som er interessant, hvor utenrikspolitikken står sentralt med beskrivelser av flere ambassadører og forhandlinger hvor Håkon ikke deltok. Sagaen viser hvor stor del av utenrikspolitikken som ble utført av diplomater, og samtidig hvor viktige de utenrikspolitiske sakene var i denne perioden.⁸⁸ Den sosiale konteksten i sagaen viser et hierarkisk samfunn, hvor kongen regjerte som representant for dynastiet og som Guds utvalgte.⁸⁹ Det vil være forfatterens beskrivelser av Håkon, og spesielt beskrivelsene av de diplomatiske utsendingene og

---

⁸³ *Diplomatarium Norvegicum*, Lange et.al. (Nettutgaven; https://www.dokpro.uio.no/dipl_norv/diplom_felt.html).

⁸⁴ *Regesta Norvegica*, Storm et.al. (Nettutgaven; https://www.dokpro.uio.no/dipl_norv/regesta_felt_2020.html). Her har de samlet henvendelser som står oppført i andre kildemateriell, ofte også i europeiske kilder, og brev som står oppført i sagaer. En utfordring med å bruke RN er at det noen ganger er oppført brev, eller svar på et brev, hvor originalbrevet ikke er bevart. Det er likevel slik at diplomene bare viser resultatet av en forhandling eller en konflikt. Alt det som foregår underveis i den prosessen sier ikke diplomene noe om. Ved å avgrense seg til bare diplomene vil man risikere å miste informasjon om viktige hendelser.

⁸⁵ Þórðarson, 1964. Sturla benyttet seg av det kongelige arkivet og muntlig informasjon fra menn som hadde kjempet sammen med og arbeidet for kongen, som kilder i sitt arbeid med sagaen

⁸⁶ Sigurdsson, 1999, s.13

⁸⁷ Bagge, 1996, s.156

⁸⁸ Bagge, 1996, s.152

⁸⁹ Bagge, 1996, s.156

deres forhandlinger på vegne av Håkon, som i denne sammenheng vil bli brukt som en av flere faktorer til å definere et sosialt bånd som sterkt eller svakt.

Diplomer er skriftlige dokumenter om blant annet diplomati og politiske saker, hvor korrespondansen med paven her er av spesiell interesse. Diplomaterne vil i denne oppgaven bidra til en større forståelse av diplomatiske sendeferder og gaveutveksling, og diplomene som omhandler gaveutveksling vil i stor grad spille inn på styrken til relasjonen her. Mye av det som har blitt nedskrevet i årenes løp har gått tapt, men det som er igjen har siden 1800-tallet blitt samlet i *Diplomatarium Norvegicum* (DN).⁹⁰ Forskere anser diplomer som gode kilder, men det er likevel viktig å vurdere hvert enkelt diplom opp mot andre kilder,⁹¹ hvor blant annet RN vil være et viktig supplement. I tillegg vil *Islandske annaler indtil 1578*⁹² være et nyttig hjelpemiddel i dateringen av både norske og europeiske hendelser.

I denne oppgaven vil diplomene fra den aktuelle perioden gi et helhetsbilde av nettverket og kongens sosiale relasjoner, spesielt i forbindelse med de europeiske relasjonene. De gir blant annet et mer helhetlig bilde av korrespondansen med paven, hvor diplomene gir et mer reelt bilde av konflikten med pavemakten enn det sagaen gjør. For å kunne definere de utvalgte relasjonene som sterke, vil det blant annet være relevant å se på antall brev som er sendt. I denne sammenheng vil det si noe om varigheten på relasjonen, og hvorvidt faktorer som gjensidig tillit og lojalitet er til stede. Når det kommer til selve innholdet i diplomene, er blant annet gaveutveksling det mest interessante her. Antallet gaveutvekslinger, verdien på gaven og mottakelsen av gaven vil bidra til å si noe om styrken på den sosiale relasjonen.

Sagaen gir i større grad en subjektiv beskrivelse av de sosiale relasjonene, og det er heller ikke alle relasjonene som kommer like tydelig fram her slik de gjør i diplomene. Den gir likevel en grundigere beskrivelse rundt flere av sendeferdene og de politiske forhandlingene med Sverige og Danmark. Men mest av alt gir det et innblikk i kongens egne tanker om for eksempel de sosiale relasjonene som er nevnt. Kongens egne meninger om de sosiale relasjonene vil bidra til å definere både typen nettverksrelasjon og styrken på båndet.

---

⁹⁰ *Diplomatarium Norvegicum*, Lange et.al. (Nettutgaven; https://www.dokpro.uio.no/dipl_norv/diplom_felt.html). I arbeidet med historiske hendelser fra middelalderen er diplomer noe av det som kan bidra til en større forståelse av den statlige og kirkelige virksomheten, men også om tvister, avtaler og transaksjoner som hadde med jordegods å gjøre.

⁹¹ Sigurdsson, 1999, s.15

⁹² Storm, 1888. Gustav Storm står bak samlingen av de islandske annalene. Opplysningene som står her er kronologisk framstilt og ganske kortfattede, hvor det ofte bare står navnet på ulike personer i forbindelse med hendelser samt årstallet det skjedde. Det er likevel få opplysninger her som ikke allerede er nevnt i sagaen. Dessuten er det viktig å ha med seg at dette er skrevet på Island, og at det derfor er naturlig at ikke alle utenrikshendelser ble fanget opp.

2. Europeiske nettverksrelasjoner

I *Håkon Håkonssons saga* vektlegges utenrikspolitiske hendelser noe, og han synes å ha vært opptatt av å markere seg på den utenrikspolitiske scenen. Sverre Bagge legger særlig vekt på at det vies mer plass til offisielle møter, giftemål, seremonier og diplomatisk aktivitet her enn hva som var vanlig i sagalitteratur. I tillegg er det som tidligere nevnt tydelig at forfatteren Sturla, hadde en interesse for kongens internasjonale rykte.⁹³ Sigurdsson framhever den sterke kontinuerlige faktoren i vennsksrelasjoner som nøkkelen i utenrikspolitikk i middelalderen⁹⁴

På kong Håkons vei mot å etablere et internasjonalt nettverk var det avgjørende hvilke personer han valgte å knytte kontakt med. Ifølge Sigurdsson var det viktig, da spesielt for bønder og jordeiere, men også mest sannsynlig for den norske kongen, å knytte seg til personer med store nettverk, da det kunne gagne en selv også.⁹⁵ På 1200-tallet stod korstogsideologien fortsatt sentralt i europeiske monarkers utenrikspolitikk.⁹⁶ Å avlegge korstogsløfter ga kongene innpass i et større internasjonalt nettverk, og mulighetene for å høste politiske og økonomiske goder i et slikt nettverk bidro til at flere avla løftet. I denne sammenheng vil derfor korstogsløfter bli ansett som en politisk allianse og svakt bånd. Det handler om flere av kongenes, også Håkons, skjulte motiver og en varierende grad av gjennomførbarhet, lojalitet og støtte.

Det vil derfor i denne delen av oppgaven tas utgangspunkt i underhypotesen; «*Gjennom opprettelsen av svake bånd fikk kong Håkon innflytelse i Europa,*» Hvorvidt foregikk relasjonsbyggingen gjennom de svake båndene? Hvor viktig var de svake båndene for kong Håkon? For å besvare dette vil jeg undersøke hvilken betydning gavegivning hadde i relasjonsetableringen, og hvorvidt det er mulig å se hvilke resultater svake bånd ga. Elementer som fravær av gjensidig tillit og lojalitet, samt graden av kommunikasjon vil bidra til å avgjøre om et bånd er svakt.

2.1 Betydningen av ulike gaver

Boken *The Gift* av Marcel Mauss⁹⁷ blir av flere historikere ansett som en viktig inspirasjon til nyere tids utviklingen av historiefaget.⁹⁸ I boken til Sigurdsson & Småberg henviser til de til Mauss med sitatet «(in) Scandinavia and many other civilizations contracts are fulfilled and exchanges of goods are made by means of gifts. In theory such gifts are voluntary but in fact they are given and repaid

---

⁹³ Bagge, 1996, s.121

⁹⁴ Sigurdsson, 2017b, s.

⁹⁵ Sigurdsson, 2008, s.78

⁹⁶ Svenungsen, 2016, s.153-154

⁹⁷ Mauss, 1925.

⁹⁸ Se blant annet; Sigurdsson, 2017b, s.4-5. Sigurdsson & Småberg, 2013, s.2-3.

under obligation.»⁹⁹ Ved å bruke utvalgte strofer fra Håvamål viser Mauss at til tross for at slike gaver ble gitt frivillig, var det knyttet visse forpliktelser og forventninger til det å gi, motta og gjengjelde gaver.¹⁰⁰ Gavegivning var et viktig element i vennsapsrelasjoner, og det ble ansett som en fornærmelse å avslå en gave. I slike tilfeller ble ofte vennsapsrelasjonen opphevet.¹⁰¹

2.1.1 Hva symboliserte gaven?

Det var knyttet visse forventninger til gaver i middelalderen, og det var visse regler man måtte følge når man skulle gi en gave. Den sosiale posisjonen til både giveren og mottakeren påvirket hvilken gave det var sosialt akseptert å gi, og det kunne få konsekvenser dersom disse reglene ikke ble fulgt.¹⁰² Gaveutvekslingen som foregikk mellom europeiske konger og fyrster inneholdt ofte eksklusive gaver, og Sigurdsson framhever gavegivning som et element i vennsapssetableringer mellom konger.¹⁰³ Eksempler på slike gaver er falker og isbjørner. Jaktfalker, som ble gitt som gave av kongen, symboliserte status og ble ansett som en eksklusiv gave av de som mottok den.¹⁰⁴ En gave av den type verdi ville være en viktig brikke i kong Håkons nettverksbygging, og bidra til å gjøre kongen bemerket blant europeiske fyrster og konger. Falkenes høyt verdsatte verdi blant familier og ledere i Europa, gjorde de til et verdifullt element i forhandlinger og inngåelser av allianser.¹⁰⁵ Flere av Europas mektigste ledere mottok i middelalderen falker som gave fra norske konger – og den mest verdifulle gaven en norsk konge kunne gi var en jaktfalk.¹⁰⁶

En interessant side ved bruken av denne typen gaver, finner vi eksempel på hvor kong Håkon i 1261/1262 sendte to diplomater til Tunisia i Nord-Afrika med «med mange falker og sjeldne kostbarheter.»¹⁰⁷ I *Islandske Annaler indtil 1578* står det at det samme år kom to personer tilbake fra Tunisia¹⁰⁸, og det er derfor god grunn for å anta at det var nettopp til hit kong Håkon sendte falkegaver. Hva slags motiver kong Håkon hadde for å sende slike verdifulle gaver til disse områdene, er vanskelig å finne noe konkret svar på. Tunisia var et muslimsk land, og kong Håkon hadde avlagt flere korstogsløfter om å dra på korstog til Det hellige land nettopp for å bekjempe muslimene. Det sier likevel noe om den høye verdien falker hadde over store deler av verden, og

---

⁹⁹ Sigurdsson & Småberg, 2013, s.2.

¹⁰⁰ Sigurdsson, 2017b, s.4-5

¹⁰¹ Sigurdsson, 2017b, s.59

¹⁰² Sigurdsson, 1999, s.83

¹⁰³ Sigurdsson, 2017b, s.164

¹⁰⁴ Lie, 2018, s.727

¹⁰⁵ Lie, 2018, s.743. Sigurdsson, 2017b, s.66

¹⁰⁶ Lie, 2018, s.738

¹⁰⁷ Þórðarson, 1964, s.293

¹⁰⁸ *Islandske Annaler indtil 1578, Annales regii*, s.135

det ble høyt verdsatt av mottakeren å få en slik gave. For kong Håkons del kunne det brukes til å fange oppmerksomheten til mektige personer, samt legge grunnlaget for sterke allianser.

I motsetning til falkegaver er det ikke like godt kjent at isbjørner var ettertraktet av mektige ledere i Europa, og at det ble gitt som gave. Det finnes bare kilder på at det foregikk jakt på isbjørner på Island og Grønland, hvor innbyggerne fanget og trente dem.¹⁰⁹ I 1274 står det at 22 bjørner ble slaktet, og 27 året etter.¹¹⁰ Det er derfor rimelig å anta at dette ble sett på som en verdifull og ettertraktet gave, men også som en eiendel for de som mottok eller kjøpte en isbjørn. Ettersom Island og Grønland var en del av det norske riket, ble isbjørner også regnet som en del av den norske kongens rikdommer. Derfor kunne kongen velge å gi det som gave til sine allierte og støttespillere for å styrke deres relasjon.

2.2 De utenrikspolitiske hovedlinjene under Håkon Håkonsson

Våren 1241 markerte på mange måter startskuddet for innsatsen som ble lagt ned i utenrikspolitiske spørsmål. For det første startet kong Håkon arbeidet med å tilnærme seg Sverige, hvor målet var å oppnå allianse og fred mellom de to nasjonene. Denne tilnærmingen var også et skritt i retning av kongens nye nordiske politikk.¹¹¹ Det skulle likevel ta noen år før denne utenrikspolitiske saken ble bedre fulgt opp, ettersom det var en annen sak som opptok større plass hos kongen.

Kong Håkon hadde nemlig sendt en søknad til paven om pavelig dispensasjon for kongens uekte fødsel. Da saken hadde ligget til vurdering hos paven siden 1220-tallet uten noe svar, sendte kongen inn en ny søknad i 1241 med støtte fra det norske episkopatet. Denne gangen gikk søknaden igjennom, og i 1247 ble kong Håkon kronet av en romersk kardinal.¹¹²

Etter at kroningen var over, konsentrerte kong Håkon seg om forholdet til Sverige og Danmark.¹¹³ Det kommer ganske tydelig fram i de ulike kildene at kong Håkon valgte å kjøre en nokså aggressiv linje i utenrikspolitiske saker. På starten av 1260-tallet var både Grønland og Island innlemmet i det norske riket¹¹⁴, noe som på mange måter styrket kongens posisjon og de signalene han ønsket å sende ut til andre europeiske maktpersoner.

2.2.1 Hva ønsket Håkon Håkonsson å oppnå med sin utenrikspolitikk?

Sommeren 1241 sendte kong Håkon et brev til Gregor IX, hvor han ba om tillatelse til å reise på korstog mot rikets «hedenske grannfolk» i nord. Kongen skulle egentlig reise på korstog til Det

---

¹⁰⁹ Oleson, 1950, s.48

¹¹⁰ Oleson, 1950, s.49

¹¹¹ Bjørge mfl., 1995, s.60

¹¹² Bjørge mfl., 1995, s.60

¹¹³ Bjørge mfl., 1995, s.61

¹¹⁴ Bjørge mfl., 1995, s.61

hellige land, som en del av kirkens hær. Han fikk tillatelse av paven til å gjøre dette, og klarte på mange måter å lure seg unna å reise på korstog til Jerusalem. Dette fikk ikke nevneverdige konsekvenser da kroningssøknaden ble innvilget like etterpå.¹¹⁵ Det at kong Håkon fikk omgjort korstoget sitt til å gjelde de nordlige grenseområdene, kan i stor grad sies å ha hatt en sammenheng med den pavelige korstogspolitiske dreiningen mot Øst- og Sentral-Europa hvor mongolene truet kristne områder i nord.¹¹⁶ Innvilgningen av kroningsspørsmålet kan ses i sammenheng med pavemaktens ønske om bistand fra den norske flåten i framtidige korstog, samt et håp om å vinne kong Håkon over på sin side i konflikten med keiser Fredrik II.¹¹⁷

Noe særlig korstog i nord kan det ikke sies å ha vært, og det ble heller brukt som en unnskyldning for å konsentrere seg om andre politiske saker. Handelsrepublikken Novgorod hadde på slutten av 1100-tallet tatt kontroll over nordlige grenseområder, hvor det herfra hadde blitt eksportert store mengder skinn- og pelsvarer til Europa. Konflikten mellom det norske riket og Novgorod utviklet seg gjennom starten av 1200-tallet, hvor konflikten handlet om skattlegging og ressursforvaltning.¹¹⁸

I 1241 var Novgorod presset fra flere kanter, med den fysiske trusselen fra mongolene og svenske korsfareres stenging av sjøveien mot vest. Noen år senere la Novgorod fram et ønske om fredssamtaler, og sommeren 1251 kom en avtale på plass mellom Norge og Novgorod som fastsatte separate og felles skatteområder. Ikke bare var Novgorod svekket på dette tidspunktet, men storfyrsten Aleksandr Nevskij hadde et ønske om at sin tronfølger skulle gifte seg med den norske prinsessen Kristina.¹¹⁹ Forslaget vant ikke fram hos kong Håkon, noe som muligens kan ha noe å gjøre med bruddet mellom den katolske og den ortodokse kirken i 1204. Da mongolene begynte å true kristne områder, hadde paven et håp om å kunne gjenforene de to retningene og inviterte Aleksandr Nevskij og hans far, Jaroslav II, til forhandlinger om en samlet front mot mongolene. De russiske fyrstene tilhørte den ortodokse kirken, og var nærmere den bysantinske kirken enn paven i Roma. Selv om kong Håkon allerede hadde blitt kronet, var det fortsatt svært viktig å videreføre den gode relasjonen til paven. Et giftemål med en som tilhørte den ortodokse kirken kunne muligens ha fått negative konsekvenser for det sosiale båndet til paven.¹²⁰

Til tross for at forslaget til Nevskij ikke vant fram hos kong Håkon, bidro fredsavtalen og den pavelige kroningen til at kongens rykte spredde seg til store deler av kontinentet. Den norske

---

¹¹⁵ Bjørge mfl., 1995, s.61

¹¹⁶ Svenungsen, 2016, s.202

¹¹⁷ Svenungsen, 2016, s.164

¹¹⁸ Bjørge mfl., 1995, s.62

¹¹⁹ Bjørge mfl., 1995, s.63

¹²⁰ Svenungsen, 2016, s.209

kongen ble en person flere europeiske maktpersoner ønsket å alliere seg med. Både den engelske og franske kongen samt den tysk-romerske keiseren var relativt raskt ute med å uttrykke både sitt nære vennskap til kongen, og sitt ønske om videre politisk samarbeid.¹²¹

2.3 Forholdet til paven

2.3.1 Pavens politiske makt

Pavemakten i Roma hadde ikke vært sterk fra starten av, men etter hvert begynte paven å styrke maktposisjonen sin, særlig i Vest.¹²² Det handlet da i stor grad om å knytte kontakter og alliere seg med ressurssterke og mektige ledere, og på den måten styrke sin egen posisjon. Den kirkelige reformbevegelsen som oppstod på 800- og 900-tallet, hadde som mål å føre kirken tilbake til de åndelige oppgavene. Da reformbevegelsen startet hadde den ingen klar leder som kunne dra kirken i riktig retning, men dette endret seg da paven ble kirkens leder. Denne bevegelsen ble da et mektig redskap som ble brukt i arbeidet for å styrke kirken sin makt på bekostning av verdslige ledere.¹²³

Rundt år 1200 nådde pavedømmet sitt maktpolitiske høydepunkt med pave Innocens III ved makten. Den politiske uroen i Europa førte til en svekkelse av kongemakten, noe som ga pavestolen en gylden mulighet til å skaffe seg mer makt.¹²⁴ Det var viktig for paven og kirken å styrke sine økonomiske ressurser, og på den måten også styrke sin maktposisjon blant verdslige makthavere. Fra paven sin side var det viktig å posisjonere seg på en måte som gjorde at han kunne påvirke de mest ressurssterke lederne i sin favør. Dette kommer tydelig fram da pave Gregor IX besluttet å ekskommunisere keiser Fredrik i 1227, etter at keiseren gjentatte ganger hadde unndratt seg å gjennomføre korstogsløftene.¹²⁵ En slik avgjørelse fra paven rettet mot en av Europas mektigste og mest ressurssterke ledere, markerte på mange måter pavedømmets posisjon og gjennomslagskraft blant Europas makthavere.

2.3.2 Kong Håkon og pavemakten

Som tidligere nevnt var en pavelig kroning svært viktig å få på plass for kong Håkon. Dette skulle vise seg å by på noen utfordringer, ettersom han for det første ikke var ektefødt. Likevel ble ikke dette et langvarig problem fordi kirken ga han sin støtte ettersom han var etterkommer av en tidligere konge.¹²⁶ For det andre ble det noen uoverensstemmelser mellom kong Håkon og biskopen på Hamar. Denne stridigheten handlet i all hovedsak om hvem av de to som hadde rett til å eie en

---

¹²¹ Bjørge mfl., 1995, s.63

¹²² Sigurdsson, 1999, s.97

¹²³ Sigurdsson, 1999, s.115

¹²⁴ Sigurdsson, 1999, s.123

¹²⁵ Svenungsen, 2016, s.182

¹²⁶ Sigurdsson, 1999, s.127. RN I nr.716

øy, og saken eskalerte ganske raskt fordi biskopen valgte å legge fram saken for paven selv. Dette var den samme paven som ekskommuniserte keiser Fredrik II, Gregor IX, så det var allerede kjent at paven ønsket å markere seg overfor den verdslige makten.

Stridighetene med pavemakten gjorde det vanskelig for kong Håkon å bli kronet, og med tanke på den maktkampen som foregikk mellom geistlige og verdslige ledere var det viktig at den norske kongen bygde opp en god relasjon til paven. I 1237 avla kong Håkon det første korstogsløftet,¹²⁷ og det var mest sannsynlig politiske motiver som lå bak. Skule jarl hadde allerede i 1226 blitt omtalt som «korsfarer» av pave Honorius III, og med det forpliktet seg til å dra på korstog til Det hellige land. Dette kan også ha vært en av grunnene som lå bak korstogsløftet, da han kan ha sett på Skules nære og gode forhold til paven som en trussel.¹²⁸ De politisk motiverte sakene skulle prege både kong Håkon og andre europeiske ledere i tiden framover.

I 1240-årene foregikk det en intens alliansepolitikk fra både keiser Fredrik II og pavemakten. Disse var i konflikt med hverandre etter at keiseren hadde blitt ekskommunisert av paven på grunn av sine brutte korstogsløfter. Begge parter henvendte seg til den norske kongen, som på sin side ikke ønsket å ødelegge det gode forholdet til noen av dem.¹²⁹ Kong Håkon hadde enda ikke blitt kronet av paven, og hadde etter sitt korstogsløfte i 1237 endelig klart å stabilisere forholdet sitt til pavemakten. Det var derfor viktig å opprettholde dette gode forholdet, hvert fall fram til kroningen, men også på grunn av pavens voksende politiske makt i Europa. I tillegg hadde kongen et svært godt forhold til keiseren, og handelsinteressene i Lübeck gjorde det enda viktigere for den norske kongen å videreføre det gode forholdet.

2.3.3 Politiske relasjon

Den politiske situasjonen i Europa på 1200-tallet, med pavens stadig økende makt og de stadige konfliktene mellom verdslige og geistlige ledere, gjorde at paven ønsket å søke støtte og knytte relasjoner med verdslige ledere som han så på som mulige nyttige støttespillere. Pavens økende makt gjorde også at de verdslige lederne stadig var mer avhengig av å ha pavemakten på sin side, da det kunne påvirke deres egen maktposisjon. Dette kommer godt fram i forbindelse med kong Håkons kroning. Den norske kongen endte opp med å avlegge korstogsløfte for å blidgjøre paven, og på den måten få gjennomført kroningen. Korstogsløftet gjorde også at pavemakten på mange måter så på kong Håkon som en støttespiller, og søkte kongens støtte i konflikten med den tysk-

---

¹²⁷ Islandske annaler indtil 1578, Annales Reseniani

¹²⁸ Svenungsen, 2016, s.158-159

¹²⁹ Svenungsen, 2010, s.89

romerske keiseren. Selv om kong Håkon aldri valgte noen side i den konflikten, fikk det ingen nevneverdige konsekvenser for forholdet til pavemakten.

Kommunikasjonen mellom pavemakten og kong Håkon handlet for det meste om kongen og kongens menn sin behandling av kirkens representanter i Norge.¹³⁰ De stridighetene som var mellom den norske kongen og kirken kommer godt fram i disse brevene¹³¹, og i forbindelse med stridigheten med biskopen på Hamar truet paven med å «... lyse kirkestraffer over kongen – eller om nødvendig – påkalle den verdslige arms bistand.»¹³² Paven sendte også brev til Skule jarl og ba han om å beskytte biskopen mot kong Håkon.¹³³ På dette tidspunktet hadde forholdet mellom paven og kong Håkon utviklet seg såpass mye i feil retning, at det var nødvendig for kong Håkon å ta grep, slik at kroningen kunne bli en realitet.

I 1241 ba kong Håkon pave Gregor IX om å bli løslatt fra sitt korstogsløftet til Det hellige land på grunn av store avstander og dårlig økonomi. Han ba heller om å få endret korstogsløfte sitt til å gjelde mot rikets hedenske naboer.¹³⁴ Paven tillot kong Håkon å endre korstogsløftet sitt, og tok samtidig «... kongen, hans familie og eiendom i St.Peters og sitt vern så lenge ferden varer.»¹³⁵ Kong Håkon fikk dermed samme behandling fra paven som om han hadde dratt til Det hellige land, noe som viser hvor viktig korstogsløftet var for at relasjonen mellom dem skulle bedre seg.

De kildene som har blitt undersøkt her, hovedsakelig brever og diplomer, viser ikke til at det foregikk noen gaveutveksling mellom kongen og paven. Det som derimot var mer vanlig var å gi gaver og pengedonasjoner til de norske kirkene. I et privilegiebrev fra kong Håkon som er datert til 1233 bekrefter han donasjonen av Stavanger by til Stavanger bispestol, som i sin tid ble gitt av kong Magnus Erlingsson.¹³⁶ Selv om dette ikke var en direkte gave til paven, hadde det uten tvil betydning for relasjonen mellom paven og kong Håkon. I situasjoner hvor kong Håkon ikke behandlet biskoper og kirken med respekt, kunne paven true med sanksjoner mot kongen. I privilegiebrevet uttrykte kong Håkon i tillegg sin støtte til kirken og de som hadde fått sin oppgave fra Gud.¹³⁷ Kongen uttrykte her sin støtte og lojalitet til Gud og kirken, noe som var svært viktig for å ha en god relasjon med pavemakten.

---

¹³⁰ Se blant annet; DN I nr.13, RN I nr.631. DN IV nr.17, RN I nr.632. DN VI nr.18, RN I nr.634. DN I nr.15, RN I nr.638. DN VI nr.19, RN I nr.640

¹³¹ Se henvisningene over

¹³² RN I nr.631 (DN I nr.13)

¹³³ DN VI nr.18, RN I nr.634

¹³⁴ RN I nr.715

¹³⁵ DN I nr.24c, RN I nr.718. DN I nr.24a, RN I nr.719

¹³⁶ DN I nr.51, RN I nr.628

¹³⁷ Sigurdsson, 2017b, s.100

Som tidligere antydte, kan den pavelige relasjonen utelukkende defineres som en politisk relasjon, og derfor et svakt bånd. Sett ut fra oppgavens definisjon på politiske relasjoner, er det flere aspekter her som bekrefter denne konklusjonen. Kriteriet om lojalitet og støtte ble her oppfylt da kongen avla korstogsløftet, som var det åpenbare politiske ønsket til paven. Fra kong Håkon sin side lå det et skjult motiv bak denne alliansen, med det intense ønsket om en pavelig kroning. Godkjenningen av søknaden om korstoget i 1241 kan ses som et resultat av at kongen var «på rett sted til rett tid». Han hadde enda ikke oppnådd sitt skjulte politiske mål, og paven på sin side forventet lojalitet og støtte. Kongens vinglete og svake vilje til å oppfylle pavens forventninger, viser hvor svake slike politiske relasjoner ofte kunne være. Elementet med kongens skjulte motiv styrker en slik oppfatning.

2.4 Den tysk-romerske keiseren, Fredrik II

2.4.1 En økonomisk/politisk relasjon?

Sverre Bagge beskriver relasjonen mellom kong Håkon og den tysk-romerske keiseren, Fredrik II, som et relativt nært forhold ut ifra beskrivelsene i kongesagaen og antall diplomater som reiste mellom de to landene.¹³⁸ Norge hadde i en lang periode vært avhengig av handelen med den tyske byen Lübeck, og dette vises også i brevutvekslingen mellom kongen og keiseren. I et brev fra kong Håkon til «fogd, råd og kommune» i Lübeck vinteren 1247-48, uttrykker kongen misnøye over et brev han mottok fra byen med en beklagelse for overgrepene gjort mot nordmenn som oppholdt seg der. Han mener unnskyldningen ikke var god nok, men samtidig oppfordrer han til at den gode handelsrelasjonen mellom Norge og Lübeck skal fortsette.¹³⁹

I samme periode sender kong Håkon også et brev til den tysk-romerske keiseren Fredrik II, hvor han uttrykker misnøye over at norske sjømenn i Lübeck ikke får seile i fred. I svaret fra keiseren skriver han at han har sendt brev til Lübeck om at nordmenn i området skal få ferdes i fred. Samtidig kommer keiseren med et forslag til kong Håkon, hvor han skriver at han ønsket å gi Lübeck til kong Håkon. Da kongen leste dette brevet sendte han straks menn til både Lübeck og til keiseren, for både å få mer informasjon om dette tilbudet og for å slutte fred med Lübeck. Før sendemennene nådde fram til keiseren, fikk de vite at han hadde gått bort.¹⁴⁰

2.4.2 Gaver og personlig relasjon

I *Håkon Håkonssons saga* står det om forholdet mellom kongen og keiseren «... (det) var et sterkt samband mellom kong Håkon og keiser Fredrik. Det gikk stadig sendebud mellom dem med gilde

---

¹³⁸ Bagge, 1996, s.121. Se også Sigurdsson, 2017b, s.66

¹³⁹ DN V nr.1

¹⁴⁰ Þórðarson, 1964, s. 250

gaver.»¹⁴¹ En like hyppig kommunikasjon mellom de to, som er beskrevet over her, kan knyttes til det som her defineres som en personlig relasjon. De hyppige sendebudene mellom de to maktpersonene tyder på at de satte spesielt pris på relasjonen dem imellom, og verdsatte de fordelene en slik kontakt kunne føre med seg.

Våren 1240 står det i kildene at keiser Fredrik II sendte brev til det norske riket, hvor han forsøkte å megle i den pågående striden mellom kong Håkon og Skule jarl. I perioden 1239-1240 gjorde Skule oppgjør mot kongen, og keiseren ønsket åpenbart å forhindre en langvarig strid mellom de to. Han ba de to sende hver sin representant til ham for å fremlegge saken, for så å selv dømme i saken. Keiseren ba begge parter inngå våpentilstand slik at ikke konflikten eskalerte noe mer fram til han fikk hørt begge sidene i konflikten.¹⁴²

Denne vennlige tonen keiseren viste overfor kong Håkon vises igjen våren 1241 da det kommer fram i sagaen at, «Da kongen kom til Konghelle, kom det til ham en mann som het Matheus, han var sendt av keiser Fredrik og hadde med seg mange kostbare gaver. Det fulgte fem negere.»¹⁴³ Det står ingen ting videre om hvordan denne gaven ble mottatt, eller hva gaven var ment å brukes til. Det at det ble understreket at det var kostbare gaver kan tolkes dithen at det var gaver av såpass verdi og at kong Håkon var tilfreds med gavene. En bekreftelse av deres relasjon var viktig for å videreføre den gjensidige tilliten og støtten de hadde til hverandre.

Kong Håkon så nok på relasjonen til keiseren som spesielt fruktbar, da keiseren var en person med såpass makt at det kunne gagne kongen i situasjoner som krevde det. Ser man dette i lys av Sigurdssons beskrivelse av vennskapets rolle i samfunnet, er det naturlig å tenke seg at kong Håkon betraktet den tysk-romerske keiseren som en mektig person med et stort nettverk, og som derfor i større grad kunne tilby han beskyttelse og andre goder om han trengte det.¹⁴⁴ Til tross for at keiseren ble ekskommunisert av paven i 1227 grunnet flere brutte korstogsløfter¹⁴⁵, fortsatte det gode forholdet mellom kongen og keiseren. Dette kunne fått ganske store konsekvenser for den pavelige kroningen, men den norske kongen klarte å balansere forholdet han hadde med både keiseren og paven.

Det er også verdt å merke seg det som ligger bak tilbudet keiser Fredrik kom med til kong Håkon. Det å tilby han makten over Lübeck sier noe om de tankene keiseren hadde gjort seg om kong Håkon. Bjørge omtaler dette som at da keiserdømmet på denne tiden var inne i en vanskelig tid, ble

---

¹⁴¹ Þórðarson, 1964, s. 250

¹⁴² RN I, nr.705

¹⁴³ Þórðarson, 1964, s.222

¹⁴⁴ Sigurdssons, 2008, s.78

¹⁴⁵ Svenungsen, 2016, s.182

kong Håkon tiltenkt en politisk rolle i den nordlige delen av imperiet.¹⁴⁶ I tillegg kan den såpass hyppige gaveutvekslingen tolkes dithen at relasjonen dem imellom var såpass nyttig for begge parter, og at de så på relasjonen som noe mer enn bare rent politisk.¹⁴⁷ Det er likevel verdt å merke seg at keiser Fredrik II ikke ser ut til å ha mottatt falkegaver fra kong Håkon.¹⁴⁸ Han uttrykker i kildene at han likte falker svært godt, og han fant andre måter å tilegne seg disse fuglene på. Muligens kan det se ut som at den årlige betalingen fra handelsbyen Lübeck inneholdt tolv islandske jaktfalker, samt at han fikk det i gave fra sin svigerbror kong Henrik III av England.¹⁴⁹

Det som startet som en politisk relasjon mellom de to lederne, kan her se ut til å ha utviklet seg til en sterkere personlig relasjon. Hvert fall at kong Håkon hadde markert seg såpass hos keiseren at et tilbud av såpass karakter ble sendt til han. Det tyder på at tilliten dem imellom var såpass stor, og gaveutvekslingene såpass gjensidig tilfredsstillende at de begge anså relasjonen som nyttig for dem begge. Derfor vil det, sett ut ifra definisjonene i denne oppgaven, være naturlig å anse det her som et sterkt bånd. Keiseren og kong Håkon hadde utviklet et mer personlig bånd, hvor gavegivning og gjensidig støtte stod sentralt i relasjonen mellom de to.

Selv om det ikke kommer fram i kildene at kong Håkon sendte keiseren falkegaver, vet vi likevel at keiseren eide isbjørner. Det er rimelig å anta at keiseren mottok denne gaven fra den norske kongen, da isbjørner ble fanget på Island og Grønland som begge lå under det norske riket.¹⁵⁰ Isbjørner er å regne som like eksklusive gaver som falker, og ville ha stor betydning for relasjonen mellom de to som var involvert i gaveutvekslingen. Likevel er ikke en slik gaveutveksling nevnt i sagaen, noe som mest sannsynlig ville vært tilfelle dersom kong Håkon sendte isbjørnen som gave til keiseren.¹⁵¹ Uansett viser den dokumenterte gaveutvekslingen mellom de to lederne at de begge var nokså tilfredse med hva de mottok, noe som var svært viktig for videreføringen av det sterke båndet. Kildene viser en vedvarende gjensidig tillit, lojalitet og støtte mellom de to, og bekrefter også en gjensidig gaveutveksling. Relasjonen kan derfor, med utgangspunkt i definisjonen, anses som personlig og betraktes her som et sterkt bånd

---

¹⁴⁶ Bjørge mfl., 1995, s.63-64

¹⁴⁷ Sigurdssons, 2017b, s.66. Sigurdssons nevner også at kongen hadde en egen mann til å kun frakte gaver til og fra keiseren.

¹⁴⁸ I boken *Viking friendship. The social bond in Iceland and Norway, c.900-1300*, side 65-66, leker Sigurdssons med tanken om at kong Håkon sendte hvite falker til keiseren som takk for gavene som fulgte sendelaget som ankom i 1241.

¹⁴⁹ Lie, 2018, s.740

¹⁵⁰ Oleson, 1950, s.54.

¹⁵¹ Svenungsen, 2016, s.186. Svenungsen hevder også at det derfor kan tenkes at det var Skule som sendte denne gaven til keiseren, da de to også utviklet en god relasjon

2.5 Den engelske kongen, Henrik III

2.5.1 Handelsavtale

For kong Håkon var det viktig å sikre mattilførselen til landet, og i lang tid hadde det vært en gunstig handelsavtale med England. Gjennom 1100-tallet, hvor den norske utenriksstjenesten utviklet seg mest, ser vi i kildene at det var rundt tjue norske sendeferder til den engelske kongen. Norge var avhengige av å importere korn fra England, og kunne friste med tørrfisk som handelsvare tilbake.¹⁵² Da kong Håkon ble hyllet som konge i Norge i 1217, ble det raskt en av hans viktigste saker å fornye handelsavtalen mellom Norge og England. Avtalen fremmet fred og vennskap mellom de to nasjonene, hvor fokuset lå på fri handel og sjøfart.¹⁵³

Ser man ut ifra en slik avtale, vil forholdet mellom kong Henrik III av England og kong Håkon av Norge være mer økonomisk. Utgangspunktet for en slik avtale var å sikre korntilførselen til Norge, samt sikre økonomisk inntekt gjennom eksporten av tørrfisk. Ved å sikre fri handel og sjøfart, åpnet det veien for norske kjøpmenn på en ny måte ved at de kunne selge sine varer på det engelske markedet, samt ta med andre varer hjem.

I en rekke brev fra den engelske kongen kommer det fram hvor betydningsfull denne handelsavtalen var for norske kjøpmenn. De blir blant annet vernet av den engelske kongen, og eventuelle misforståelser mellom engelske og norske kjøpmenn blir avklart ved at kong Henrik griper inn og henviser til avtalen mellom de to landene.¹⁵⁴ Avtalen blir opprettholdt gjentatte ganger fra den engelske kongen sin side, noe som viser at de begge anså dette som et fruktbart og nyttig forhold som gagnar dem begge.

2.5.2 Gaveutveksling

I 1224 sendte kong Håkon et brev til den engelske kongen hvor han uttrykte et ønske om at de videreførte det gode vennskapet som tidligere hadde vært mellom kongene i de to landene. Han sendte seks falker og noen hauker til den engelske kongen, med lovnad om å sende flere straks hans menn kom tilbake med flere.¹⁵⁵ Dette løftet holdt kong Håkon da han senere sendte den engelske kongen «(...) 13 geirfalker, hvalrosstener og et (isbjørn?) skinn.»¹⁵⁶ Den hyppige gaveutvekslingen mellom de to kongene fortsatte gjennom årene, og falkegavene later til å ha bli godt mottatt av den engelske kongen. Det blir her påpekt at den engelske kongen muligens også mottok isbjørnskinns fra kong Håkon, noe som også støttes av Oleson i hans artikkel *Polar Bears in*

---

¹⁵² Bjørge mfl., 1995, s.31

¹⁵³ DN XIX nr.114

¹⁵⁴ DN XIX nr.146, 147

¹⁵⁵ DN XIX nr.153

¹⁵⁶ RN I nr.536, DN XIX nr.167

the Middle Ages.¹⁵⁷ En lignende gave ble også nevnt i en instruks fra kong Henrik til sheriffene i London i 1252, «Den isbjørnen som kongen nylig fikk tilsendt fra Norge og nå oppholder seg i Tower, skal utstyres med munnkurv og jernkjettinger, og dessuten et godt tau til å holde den med når den fisker i Themsen.»¹⁵⁸ Dette kan tyde på at den engelske kongen i tillegg til isbjørnskinn også mottok en levende isbjørn fra kong Håkon.

I et brev fra 1230 kommer det fram at den engelske kongen nok en gang mottok falker og hauker fra den norske kongen, denne gangen som nyttårsgaver.¹⁵⁹ Det er altså snakk om en mer langvarig bruk av falker som gaver til den engelske kongen¹⁶⁰, og det var ikke tilfeldig at dette ble gitt såpass hyppig til nettopp kong Henrik III. Som nevnt tidligere var det svært viktig for kong Håkon å sikre tilstrekkelig mattilførsel til det norske riket, og mye av dette kom fra England. For å opprettholde den gode relasjonen var det derfor naturlig å videreføre en regelmessig og tilfredsstillende gaveutveksling. Da falker var såpass ettertraktet av europeiske monarker og andre ledere, ble dette også en styrkende faktor i relasjonen mellom den engelske og norske kongen.

2.5.3 Ekteskapsallianse

I 1259 mottok kong Håkon et brev fra den engelske kongen, hvor det kommer fram at den norske kongen har fremmet et forslag om ekteskap mellom sin eldste sønn, Magnus, og kong Henriks datter Beatrice. Det viser seg derimot at kong Henrik er i ferd med å inngå en fredsavtale med den franske kong Ludvig IX, hvor et ekteskap med Beatrice kunne komme til å være en del av avtalen. Den engelske kongen uttrykker likevel et ønske om at dette ikke vil få konsekvenser for forholdet mellom dem, og sier seg villig til å bistå ved eventuelle forhandlinger om ekteskap med en av sine slektninger eller andre personer i riket.¹⁶¹

Kong Håkons ønske om et giftemål mellom de to arvingene ble altså avslått av kong Henrik III, mest sannsynlig med tungt hjertet fra begge parter. Hvorvidt den engelske kongen hadde godtatt et slikt forslag dersom han allerede ikke var i forhandlinger med den franske kongen, er vanskelig å si noe om. Det lå en fredsavtale med Frankrike på bordet for den engelske kongen, og dette må nok ha veid ganske tungt. Forholdet til det norske riket var allerede svært godt, og en ekteskapsallianse ville nok ikke ha endret noe særlig på det. Det var nok mer gunstig for kong Håkon med et slikt giftemål, da Norge kunne blitt involvert i et eventuelt arveoppgjør i England når den tid kom.

---

¹⁵⁷ Oleson, 1950, s.54

¹⁵⁸ RN I nr.866

¹⁵⁹ DN XIX nr.198

¹⁶⁰ DN XIX nr. 153, 167, 198, 237

¹⁶¹ RN I nr.966, DN XIX nr.269

Den engelske kongen uttrykte likevel et ønske om at dette ikke ville ødelegge det gode forholdet mellom de to landene, og det var nok betryggende for kong Håkon med tanke på handelsavtalen. Kong Henrik ønsket også å bistå den norske kongen i eventuelle forhandlinger om ekteskap med slektninger av den engelske kongen eller andre høytstående personer i riket, noe som kan betraktes som en tillitserklæring til den norske kongen, hvor han ønsket at de to landene skal knytte kontakt for videre generasjoner.

2.5.4 Økonomisk relasjon

Sett ut ifra hva kildene viser og hvordan forholdet mellom den engelske og norske kongen blir framstilt der, er det mest naturlig å anse dette som en økonomisk relasjon. Det var i hovedsak handel som var utgangspunktet for forholdet mellom de to kongene, og handelsavtalen mellom England og Norge eksisterte også før kong Håkon og kong Henrik. Dette var en langvarig relasjon mellom de to landene, og den ser ut til å ha vart gjennom hele perioden hvor kong Håkon var konge, samt i tiden etter.

Den hyppige gaveutvekslingen mellom de to landene bekrefter også antakelsen om at det var en langvarig relasjon mellom dem. Dette gjør at dette forholdet langt på vei kan anses som et sterkt bånd. Begge parter satte forholdet svært høyt, og de opprettholdt sin del av avtalen gjentatte ganger. Dette sterke båndet kan mest sannsynlig anses som det viktigste båndet i nettverket til kong Håkon, og også det sterkeste. Relasjonen brakte med seg store fordeler innen handel, og styrket de økonomiske ressursene til Norge. Den var også som sagt såpass langvarig, at Norge kunne dra fordeler av dette sterke båndet i lang tid framover.

2.6 Den norsk-katalanske alliansen

2.6.1 Politiske/økonomiske motiver

Som nevnt tidligere hadde kong Håkon ved flere anledninger fått forespørsel fra menn som ønsket å gifte seg med den norske prinsessen, Kristina. Blant annet hadde storfyrsten Aleksandr Nevskij uttrykt at han ønsket å se sin tronfølger gifte seg med den norske prinsessen. Likevel hadde kong Håkon aldri godtatt noen av de frieriene som var kommet, og mye var nok knyttet til at et giftemål hadde stor betydning for både kongen og Norge. Prinsesse Kristina var arving, og det var nok knyttet store forventninger til dette giftemålet spesielt fra kong Håkon sin side.

Bruce E. Gelsing skriver i sin artikkel om den norsk-katalanske alliansen, at kong Håkon mot slutten av sin regjeringstid arbeidet for å oppnå hovedsakelig to mål. Det ene gikk ut på å sikre og

utvide det norske kongedømmet, mens det andre gikk ut på å sikre riket den nødvendige tilførselen av diverse matvarer.¹⁶²

Det siste målet skulle by på større utfordringer enn det første, og med keiser Fredrik II sin død mistet kong Håkon muligheten til å få kontroll over Lübeck. I 1254 sendte den katalanske kongen, Alfonso X, et krav til den romerske pave stolen om at han ønsket å overta makten over hertugdømmet Schwaben. Gelsinger påpeker at det angivelig rundt samme tid ble lagt fram en rapport for kong Håkon. Han ble her informert om Alfonso sine tysk-romerske planer, noe som vekket hans interesse for en framtidig allianse.¹⁶³ Kong Håkon øynet her nok en mulighet for å sikre seg kontrollen over Lübeck. Hertugdømmet Schwaben var en del av det tysk-romerske riket, og Alfonso var en mulig kandidat til å overta makten i riket. Kong Håkon kan sies å selv ha ansett det som en reell mulighet siden i 1255 sendte en norsk delegasjon til Spania.¹⁶⁴ Med seg hadde de blant annet hauer og andre eksklusive gaver fra hjemlandet.¹⁶⁵ Kong Alfonso var i slekt med keiser Fredrik II på sin morsside, og dette bidrar til å bekrefte det at kong Håkon her øynet mulighetene for et lignende forhold igjen.¹⁶⁶

Den katalanske kongen hadde de samme ønskene som kong Håkon, og da han sendte en gruppe av sine egne menn til Norge høsten 1256 var det med et ønske om at de to skulle inngå «... (the) strongest ties of friendship», noe som her betydde en gjensidig militæravtale.¹⁶⁷ Ønsket gikk ut på at Håkon ga tillatelse til at prinsesse Kristina giftet seg med en av Alfonsos brødre. Den norske kongen trengte tid for å gi et svar på dette tilbudet, og mye av grunnen lå nok i at Alfonso ikke lenger var en like soleklar kandidat til å ta over makten i det tysk-romerske riket. Skulle en annen kandidat bli rikets nye keiser, ville sjansene for at Håkon fikk kontroll over Lübeck bli mindre dersom han uttrykte støtte til kong Alfonso

En av utfordrerne til kong Alfonso var broren til den engelske kongen, Richard. Kong Håkon ønsket ikke å gjøre noe som kunne bryte handelsavtalen med England som hadde blitt signert i 1223.¹⁶⁸ Likevel valgte kong Håkon å akseptere tilbudet til Alfonso, og de to kongene inngikk både en vennsallianse og en ekteskapsallianse.¹⁶⁹ Alfonso tilbydde også den norske kongen militær støtte i enhver konflikt han måtte havne i, med mindre det var mot konger i Frankrike, England eller

---

¹⁶² Gelsinger, 1981, s.55

¹⁶³ Gelsinger, 1981, s.57

¹⁶⁴ Gelsinger, 1981, s.58

¹⁶⁵ Þórðarson, 1964, s.259-260

¹⁶⁶ Svenungsen, 2010, s.103

¹⁶⁷ Gelsinger, 1981, s.59

¹⁶⁸ Gelsinger, 1981, s.56-57

¹⁶⁹ Gelsinger, 1981, s.60

Aragon. Kong Håkon gjengjeldte lovnaden om støtte med mindre det var mot sine allierte konger i Danmark, Sverige eller England.¹⁷⁰

Kong Håkon sendte en rekke gaver med den norske delegasjonen som skulle overrekkes til kong Alfonso, blant annet falker.¹⁷¹ Falker ble både fra kong Håkon og enhver mottaker ansett som en eksklusiv gave, da den norske kongen var eneleverandør på falker. Det gjorde også at dette kun ble gitt som gave til personer kongen anså som svært betydningsfulle. Det står i sagaen «Kong Håkon gav henne i medgift så mye gull og brent sølv, hvitt og grått pelsverk og andre kostbarheter at ingen mann kjente til at noen kongsdatter fra Norge hadde fått større medgift før.»¹⁷² Hvitt pelsverk kan i denne sammenheng være isbjørn, og dersom kong Håkon sendte både falker og isbjørn til den spanske kongen, er det et tydelig symbol på det bildet kong Håkon ønsket å tegne av seg selv overfor den spanske kongen. Med seg på brudeferden hadde også Kristina følge av mer enn 100 menn og kvinner, blant dem var noen av rikets fremste menn. Reisen deres gjennom Europa var delvis lagt opp slik at de fulgte den tradisjonelt foretrukne ruten til korsfarere til Jerusalem, hvor brudefølget fikk vist seg fram i flere europeiske storbyer.¹⁷³

2.6.2 Ekteskapsallianse

Ekteskapsrelasjoner blir i denne oppgaven definert som et svakt bånd, mye på grunn av at det ofte lå politiskmotiverte interesser bak. Det viser kildene at det også var her, siden hovedmålet var en militæravtale som inkluderte den norske flåten. Det kommer ganske tydelig fram i kildene hvor stor betydning en slik allianse ville hatt for den norske kongen, hvor det åpenbart ikke var et lett valg å ta for Håkon. En ekteskapsallianse handlet ofte om å utvide og sikre maktposisjonen til kongen¹⁷⁴, og det var derfor viktig å velge den riktige familien å knytte seg til.

Ekteskapsalliansen mellom de to kongehusene førte også med seg en gjensidig forpliktelse om å bistå og støtte hverandre i framtidige konflikter dersom det skulle være nødvendig. En slik forpliktelse eller allianse var med på å styrke relasjonen mellom de to familiene, da den bygde på en gjensidig form for tillit og ikke minst troskap til hverandre. En slik gjensidig støtte kunne bety mye for begge parter, og spesielt for kong Håkon dersom Alfonso vant kampen om det tysk-romerske riket. Likevel viser kildene at denne gjensidige støtten ikke var like gjensidig som først antatt, og derfor ikke hadde en like styrkende effekt på forholdet som man skulle ønsket.

---

¹⁷⁰ Gelsinger, 1981, s.55 og RN I nr.957

¹⁷¹ Gelsinger, 1981, s.58

¹⁷² Þórðarson, 1964, s.268

¹⁷³ Svenungsen, 2016, s.199

¹⁷⁴ Sigurdsson, 2017b, s.64

De to kongene hadde en noe ulik oppfatning om hvorvidt dette med bistand og støtte mer var en symbolsk allianse. Kong Håkon på sin side anså nok denne forventningen om bistand i en eventuell konflikt mer som et symbol på dette vennskapet mellom de to, hvor hovedfokuset til kong Håkon lå på mulighetene for å sikre kontrollen over Lübeck. Dette kan sies å ha vært motivet til kong Håkon for en slik allianse, ettersom det kunne bidratt til at han nådde sitt andre utenrikspolitiske mål i denne perioden – å sikre landets mattilførsel. Det samme kan ikke sies om Alfonso, da han regnet med kong Håkons støtte i sin kamp for å få kontroll over det tysk-romerske riket.¹⁷⁵ En slik politisk støtte ville fra kong Håkons side blitt for risikabelt, da han ikke ønsket å ødelegge de allerede gode relasjonene til England, samt handelsavtalen de hadde.

Til tross for ulike oppfatninger av hvorvidt ekteskapsrelasjonen mellom Kristina og Don Felipe, broren til kong Alfonso, var noe mer enn et symbol på vennskapet mellom de to kongehusene, hadde denne alliansen alle forutsetninger for å utvikle seg til å bli noe fruktbart og nyttig for begge parter. Den store avstanden mellom de to kongene gjorde likevel at kommunikasjonsmulighetene ble begrenset, noe som gjorde det vanskelig å opprettholde og pleie en slektskapsrelasjon. Da kong Håkon i tillegg viste lite interesse for å vise sin støtte og gi militær bistand, visnet det tidligere løftet om en gjensidig militær støtte.

Denne sviktende støtten fra kong Håkon, mangelen på kommunikasjon og den store avstanden mellom de to familiene, kan også sies å være noe av forklaringen på hvorfor denne alliansen aldri bidro noe særlig til å utvide kong Håkons makt. De store avstandene gjorde det enklere å unndra seg forpliktelsene om å støtte hverandre i militære konflikter, som igjen bidro til at relasjonen ble svekket. Den ulike oppfatningen om hvorvidt den gjensidige støtten mer var et symbol på alliansen, kan nok sies å ha vært mer en unnskyldning fra kong Håkon sin side. Likevel opplevdes det nok som en ganske stor skuffelse for kong Alfonso.

Som nevnt sendte kong Håkon falke til kong Alfonso, og det vil i de aller fleste tilfeller bli betegnet som et symbol på at relasjonen er sterk. Likevel er ikke slike gaver alltid knyttet til sterke sosiale bånd, da falkegaver også ble brukt for å vise fram kongens rikdommer og status for europeiske konger og fyrster. Det ble nok fra kong Håkons side brukt mer som en brikke for å vinne kong Alfonsos tillit, og dermed styrke sin egen sjanse for å få Lübeck dersom det hadde blitt aktuelt.

---

¹⁷⁵ Gelsing, 1981, s.62

2.7 Forholdet til den franske kongen, Ludvig IX

I en rekke brevutvekslinger mellom den franske kongen, Ludvig IX, og kong Håkon i 1247 uttrykte den franske kongen et ønske om at de to kongene skulle dra i korstog sammen. Den franske kongen tilbydde til og med kong Håkon kommandoen over hele sin flåte dersom han valgte å slutte seg til han.¹⁷⁶ I en instruks fra kong Ludvig IX til alle hans venner, undergivne og embetsmenn skriver han at kong Håkon skal mottas på beste måte og «ha lov til å proviantere».¹⁷⁷ Den franske kongen ønsket nok å styrke de maritime ressursene ved neste korstog, og han mente at den norske flåten og det norske mannskapet kunne bidra med sin kunnskap og styrke.¹⁷⁸ Kong Håkon mente på sin side at det norske mannskapet var såpass ulike de franske at dette ville by på store utfordringer, og han avslo derfor tilbudet.¹⁷⁹

Sett i lys av den franske kongens forventninger til den norske kongens bidrag i et eventuelt korstog, kommer det godt frem at kong Håkon langt på vei hadde lyktes i sitt mål om å markere seg på det europeiske kontinentet. Hvorvidt den franske kongen visste noe særlig sikkert om den norske flåtemakten, kan vi anse som usikkert. Informasjon om det norske riket var nokså lite også før kong Håkon sin tid, og det var nokså få europeiske stormakter som noen gang hadde sett med sine egne øyne den norske flåten. Det var derfor ganske enkelt for kong Håkon å snakke opp sin egen flåte, og på den måten gjøre seg selv og sitt rike mer aktuelt for andre.

Denne brevutvekslingen mellom den franske og norske kongen er utelukkende politisk, og da det ikke viser seg å være noe særlig mer kommunikasjon mellom de to styringsmaktene, kan denne relasjonen uten tvil defineres som en svak relasjon. Den heller mer mot et ønske om en mulig politisk allianse, hvor den franske kongen ser en nytteverdi i å ha den norske kongen på sin side i en eventuell konflikt. Det kommer heller ikke fram i kildene at det foregikk en gaveutveksling mellom de to, noe som styrker oppfatningen om at dette var et svakt bånd.

Likevel ligger det noen fordeler i den svake relasjonen mellom de to lederne. Da prinsesse Kristina la ut på sin brudeferd til Spania inviterte den franske kongen dem til å reise trygt gjennom franske områder¹⁸⁰, og sendte ut et leide- og vernebrev til sine embetsmenn hvor han ba dem bistå prinsessen og hennes følge.¹⁸¹ Til tross for kong Håkons avslag om et fransk-norsk korstog, hadde ikke det noe særlig betydning for den gode tonen mellom de to kongene. Det skal ikke legges for

---

¹⁷⁶ DN XIX nr.244

¹⁷⁷ DN XIX nr.245

¹⁷⁸ Svenungsen, 2016, s.171

¹⁷⁹ Svenungsen, 2016, s.172

¹⁸⁰ Svenungsen, 2016, s.199

¹⁸¹ RN I nr.952

mye i at den franske kongen inviterte det norske brudedefølget til å reise gjennom franske områder, men invitasjonen er der og den forteller likevel noe om eventuelle fordeler kong Håkon kunne dra ut av den svake relasjonen til den franske kongen.

2.8 Oppsummering

Utgangspunktet for dette kapittelet var underhypotesen «*Gjennom opprettelsen av svake bånd fikk kong Håkon innflytelse i Europa*», hvor fokuset også var å se nærmere på hvilken betydning for eksempel gavegivning spilte i relasjonsbyggingen, og hvilken betydning de svake båndene hadde i nettverket til kong Håkon. Det er ganske tydelig at gavegivning spilte en spesielt viktig rolle i nettverksbyggingen til kong Håkon, og kanskje spesielt i forbindelse med europeiske og mer perifere makthavere. Falker og isbjørner var å regne som svært eksklusive gaver, og det kommer fram at kong Håkon ga nettopp slike gaver til politiske ledere han ønsket å markere seg spesielt for. Det er grunn til å anta at keiser Fredrik II mottok slike gaver fra den norske kongen, og i likhet med engelske kong Henrik III, hvor vi har sikrere kilder, er de begge ansett i denne sammenheng for å ha sterke bånd til kong Håkon. Gavegivning alene kan ikke si hvorvidt et sosialt bånd er sterkt eller svakt, da vi ser at kong Håkon også sendte falker til kong Alfonso X i forbindelse med ekteskapsalliansen. Dette sosiale båndet blir her ansett som svakt, da viktige faktorer som tillit og lojalitet tidlig forsvant fra relasjonen.

De svake båndene i nettverket til kong Håkon spilte likevel en viktig rolle, og relasjonen til paven er et godt eksempel på dette. Den etter hvert gode relasjonen til paven kan sies å ha vært en av årsakene til at nettverksbyggingen til kong Håkon nådde såpass langt. Det bidro sannsynligvis til at han kom i kontakt med viktige politiske ledere over hele Europa, hvor kong Alfonso X og Ludvig IX står igjen som to gode eksempler. Etersom pavemakten vokste seg stadig større, ble det også viktigere å knytte nære relasjoner til kirken og paven. Dette bidro også til å knytte de europeiske kongene nærmere sammen, da de fikk et fellesskap i kristendommen og den nye måten å være konge på. Den franske kongen Ludvig IX tok kontakt med kong Håkon etter at han avla korstogsløftet sitt, og ønsket å ha med seg den norske kongen på sitt neste korstog. Dette svake båndet til paven økte sannsynligheten for at kong Håkon lettere kunne komme i kontakt med andre politiske ledere, da han allerede hadde blitt et mer kjent navn på det europeiske kontinentet.

De avlagte korstogsløftene, og det svake båndet til paven, kan også sies å ha vært en årsakene til at kong Håkon kom i kontakt med kong Alfonso. Det var på mange måter mulighetene for et korstogssamarbeid som gjorde at kong Alfonso ønsket å alliere seg med kong Håkon, noe som resulterte i et giftemål mellom Kristina og den ene broren til kong Alfonso. Fra kong Håkon sin side

handlet det mest om å kompensere for tapet av det sterke båndet til keiser Fredrik, og de handelsfordelene han fikk i Lübeck av keiseren.

3. Skandinaviske nettverksrelasjoner

3.1 Forholdet til Skandinavia før 1247

Som nevnt i kapittel 2 var det to utenrikspolitiske hovedlinjer under kong Håkon. Da kongen oppnådde målet om en pavelig kroning, kunne fokuset hans rettes mot det andre utenrikspolitiske målet. Kong Håkon ønsket å oppnå fred med sine skandinaviske naboer, og da spesielt med Sverige. Det er også hendelser knyttet til blant annet Sverige og Danmark det vies mest plass til av utenrikspolitiske saker i sagaen.¹⁸² Skiftende allianser preget den skandinaviske maktbalansen gjennom en lang periode. Det norske kongedømmet opplevde her en periode med kontinuitet og indre ro, og da Danmark opplevde det motsatte åpnet det opp for en til tider aggressiv norsk politikk.¹⁸³

Det vil i dette kapittelet tas utgangspunkt i underhypotesen «*Det er andre typer sosiale bånd i Skandinavia enn i Europa*». Kong Håkon hadde ikke her de samme mulighetene for å «snakke opp» sitt eget land, og gjennom det overbevise makthavere om å inngå allianser med Norge. De politiske lederne i Sverige og Danmark var klar over hva den norske kongen og den norske flåten kunne bidra med, og det vil derfor være interessant å se på hva kong Håkon gjorde for å bygge relasjoner med disse lederne. Avstanden var også langt mindre enn hva som var tilfellet i forrige kapittel, noe som gjorde at det ofte var kong Håkon selv som oppsøkte og snakket med de aktuelle personene.

3.2 Birger jarl og allianse med Sverige

Etter at kong Håkon seiret over sin motstander Skule, fulgte det en periode med indre fred i landet. Dette førte til at kongen gjenopptok kontakten med sine skandinaviske naboer, og søkte fra 1241 forhandlinger med Sverige. Det tok likevel noen år før noe mer skulle skje mellom de to landene, mye på grunn av kroningen av kong Håkon. I 1247-1248 kom en svensk delegasjon til Norge med krav om kompensasjon fra den norske kongen for deres tap etter kongens ekspedisjon til Värmland for mer enn 20 år siden. Dette kravet ble avslått av kongen, og han foreslo heller et møte mellom de to landene.¹⁸⁴

Møtet mellom kong Håkon og den svenske kong Erik, samt svenske Birger jarl fant sted i 1249. Synet av antall menn og den norske flåten gjorde at kong Erik trakk seg fra møtet, og fokuset ble i stedet rettet mot Birger jarl. Det måtte en del diplomati og overtalelse til for å få jarlen til å returnere til møtet, men da Birger jarl ble ansett av mange som kongens stedfortreder i mange saker,

---

¹⁸² Bagge, 1996, s.122

¹⁸³ Moseng mfl., 2007, s.162

¹⁸⁴ Bagge, 1996, s.123

ville jarlen kunne inngå en avtale mellom de to landene på vegne av kongen. Han ble også sett på som det naturlige valget av formynderregent etter kong Erik sin død¹⁸⁵ Til tross for den noe trøblete starten, endte dette møtet med fred og allianse mellom de to landene, samt et giftemål mellom Håkon sin sønn, Håkon unge, og datteren til Birger, Rikiza.¹⁸⁶

3.2.1 Ekteskapsallianse

Ekteskapsrelasjoner blir som nevnt tidligere ansett i denne sammenheng som et svakt bånd. Det handler i stor grad om at ekteskap ofte var en del av etableringen av en vennsksrelasjon, ofte med politiskmotiverte interesser. Utfordringene med slike allianser var at de politiske interessene til kongene endret seg relativt ofte. Resultatet ble ofte at de politiske målene ikke lenger var forenlige med hverandre. I Skandinavia ble ekteskap også brukt relativt ofte for å stabilisere forholdet mellom kongefamiliene, uten at det ga noen garanti for at det ble fred.¹⁸⁷ Ekteskapsalliansen mellom de to familiene er et tydelig eksempel på den intense ekteskapsinngåelsen som foregikk mellom kongelige i Skandinavia.¹⁸⁸ En slik forbindelse førte med seg en forventning om gjensidig tillit og lojalitet, og utgangspunktet for slike allianser var ofte et løftet om politisk- og militærstøtte i konflikter.

Kong Håkon viste seg tilliten verdig i årene som fulgte etter allianseinngåelsen mellom de to landene, hvor han nektet å støtte Birger jarl sine fiender da det oppstod et opprør i Sverige. Dette opprøret gjorde blant annet at den svenske lederen ikke fikk deltatt i feiringen av bryllupet til datteren sin. Det gikk likevel ikke lang tid før alliansen virkelig ble satt på prøve, da kong Håkon dro både Norge og Sverige inn i den pågående kampen om tronen i Danmark.¹⁸⁹

Ifølge sagaen oppstod konflikten i Danmark mellom de tre sønnene til Valdemar II og deres etterkommere i tiden etter hans død i 1241. Lübeck ble dratt inn i stridighetene, noe som førte til at det ble utført angrep på skip, blant annet norske, som seilte i dansk farvann. I forhandlingene som foregikk i kjølvannet av disse angrepene i 1253, la kong Håkon frem krav om kompensasjon for sine tap som følge av angrepene. Lederne fra de tre skandinaviske landene deltok på dette møtet, og kong Håkon fryktet her at Birger jarl skulle bryte den nylig inngåtte alliansen til fordel for danskene. Det ble ikke et slikt utfall her, og en foreløpig fredsavtale ble inngått som i stor grad gjorde kong Håkon til den vinnende parten i forhandlingene.¹⁹⁰

---

¹⁸⁵ Þórðarson, 1964, s.244

¹⁸⁶ Bagge, 1996, s.123

¹⁸⁷ Sigurdsson, 2017a, s.70

¹⁸⁸ Sigurdsson, 2017a, s.69

¹⁸⁹ Bagge, 1996, s.123

¹⁹⁰ Bagge, 1996, s.123

Da danskene ikke opprettholdt sin del av avtalen, ble det nye forhandlinger. I denne perioden nevnes det i sagaen blant annet et møte mellom kong Håkon, Magnus Håkonsson og Birger jarl hvor det står «Alt løp som vanlig meget fredelig av, for vennskapet mellom de to ble større jo oftere de møttes.»¹⁹¹ Denne beskrivelsen forteller noe om den vennlige tonen som var mellom de to lederne, noe som tyder på at ekteskapsalliansen hadde bidratt til en mer vennskapelig relasjon mellom de to familiene.

Det at den norske kongen og svenske jarlen møttes fysisk, hadde en vennskapelig tone seg imellom, samt at de stod sammen i sin militære støtte til danskekongen, kan tolkes dithen at de oppfylte forventningene til hverandre om gjensidig støtte og lojalitet. Mengden tid de brukte på hverandre samt en gjensidig utveksling av tjenester ser ut til å være relativt høy mellom de to lederne, spesielt sammenlignet med andre relasjoner.

I 1253 planla Norge og Sverige et angrep på Danmark, men den aggressive politikken som kong Håkon hadde ført mot Danmark hadde begynt å skremme Birger jarl. Kong Håkons tidligere frykt for at jarlen skulle bytte til dansk side under forhandlingene, kom her opp til vurdering igjen. Birger jarl holdt tilbake sine tropper slik at angrepet ble avblåst, og han inntok i stedet en forhandlerrolle mellom de to skandinaviske naboene. I frykt for å bli stående igjen alene i stridighetene, inngikk kong Håkon forlik med danskene i 1257. Den politiske støtten han trengte, og antok at han fikk fra Birger jarl, uteble under det som for kong Håkon var viktige forhandlinger med danskene.¹⁹²

Samme år døde Håkon unge, og ekteskapsalliansen som skulle sikre en fruktbar og langvarig relasjon med Sverige bidro, sammen med Birger jarls svik, til at relasjonen ble oppløst¹⁹³ På mange måter kan det sies å ha vært til det beste for kong Håkon, da han etter forhandlingene med Danmark hadde erfart Birger jarl sin sviktende støtte til den norske kongen. Det svekket også kongens maktposisjon blant de skandinaviske landene, da han nok en gang stod uten støttespillere og uten en maktpolitisk allianse som kunne hjelpe han å oppnå en sterkere maktposisjon i Skandinavia

Den vakkende politiske støtten fra Birger jarl viser svakhetene som kunne ligge i en ekteskapsallianse i middelalderen. Politiske ledere var ofte avhengig av å søke støtte der hvor de så det mest gunstig for seg selv og sin sak, noe som kunne variere relativt ofte. Med dødsfallet til Håkon unge ble ekteskapsrelasjonen mellom de to familiene og landene nokså kortvarig. Det har heller ikke kommet i kildene at det foregikk noen form for gaveutveksling her, noe som kan tyde på relasjonen ikke ble ansett som særlig betydningsfull fra kong Håkons side heller. De politiske

---

¹⁹¹ Þórðarson, 1964, s.278

¹⁹² Bjørge mfl., 1995, s.68

¹⁹³ Bjørge mfl., 1995, s.68

strategiene viste seg relativt raskt å ikke la seg forene, da kong Håkon satset på en mer aggressiv plan. Dette er et stort og omfattende emne, med et komplisert kildematerialet. Det har gjort denne delen av analysen utfordrende. Ut ifra de kildene jeg har valgt å bruke, er det flere faktorer som bidrar til å gjøre denne relasjonen svak, men de politiske motivene bak ekteskapsinngåelsen står fram som den tydeligste.

3.3 Danmark

Etter at Valdemar Sejr døde i 1241, var Danmark preget av en svært svekket sentralmakt.¹⁹⁴ Det var også grunnen til at kong Håkon og Birger jarl stadig ble dratt inn i danske stridigheter, da det ikke ble noe enighet om hvem som skulle bli den neste danske kongen. Rundt samme periode som kong Håkon innledet samtaler med Sverige i 1247-1248, er det naturlig å tenke seg at han begynte å planlegge for en ny og mer omfattende utenrikspolitikk hvor kontroll over landområdene på begge sider av Østersjøen stod i fokus. Dersom kong Håkon fikk kontroll over disse områdene, eller hvert fall en avtale som sikret han frie handelsveier, ville det være med på å styrke hans maktposisjon i Skandinavia samt være med på å sikre mattilførselen til landet.¹⁹⁵

Konflikten i Danmark førte til angrep på norske skip som befant seg i dansk farvann. Kong Håkon reagerte på angrepene og la fram krav om kompensasjon, noe som førte til et møte mellom de skandinaviske lederne i 1253. Som nevnt tidligere innså kong Håkon etter dette møtet at han hadde mistet sin politiske støttespiller i Birger jarl, til tross for at de norske kravene i stor grad ble innfridd. Forhandlingene som fant sted etter at danskene ikke klarte å holde sin del av avtalen, førte heller ingen steder. I 1256 bestemmer derfor kong Håkon seg for å angripe de nordlige delene av Danmark.¹⁹⁶ I sagaen står det at kongen reiste til Danmark med en flåte på 315 skip, noe som gjorde såpass inntrykk på den danske kong Christoffer og danskene at de ønsket å inngå forlik med nordmennene. Forliket førte til at kong Håkon og kong Christoffer inngikk en gjensidig vennskapsallianse, hvor de også skulle bistå med støtte og bistand dersom en av dem trengte det.¹⁹⁷ Denne vennskapsalliansen viste seg likevel å være nokså kortvarig ettersom den danske kongen døde i 1259.¹⁹⁸

Etter at Håkons sønn døde i 1257, og den politiskmotiverte relasjonen med Sverige visnet bort, var det avgjørende for kong Håkon å sikre sin posisjon i Skandinavia. Han hadde fremmet et forslag for den engelske kongen, Henrik III, om at den norske tronarvingen, Magnus Håkonsson, skulle gifte

---

¹⁹⁴ Bjørge mfl., 1995, s.66

¹⁹⁵ Bjørge mfl., 1995, s.67

¹⁹⁶ Bagge, 1996, s.123-124

¹⁹⁷ Þórðarson, 1964, s.272-273

¹⁹⁸ Bagge, 1996, s.124

seg med den engelske prinsessen, Beatrice. Da han i 1259 fikk brev fra kong Henrik om at han ønsket sin datter giftet bort til den franske kongefamilien grunnet en framtidig fredsavtale¹⁹⁹, var det viktig for kong Håkon å finne en annen sterk kandidat som styrket den norske kongemakten og det norske riket i framtiden.

3.3.1 Ekteskapsforhandlinger

Sommeren 1260 bestemte kong Håkon seg for å be om prinsesse Ingebjørg sin hånd på vegne av sønnen Magnus. Ingebjørg var datteren til den avdøde danske kong Erik. Året etter reiste en delegasjon til den danske dronningen, Margrete, hvor de la fram kong Håkons ønske. Dronningen gikk med på dette giftemålet, og ba Norge sende en mer formell delegasjon for å bringe prinsessen til Norge. Da den nye delegasjonen ankom viste det seg likevel at dronningen ikke hadde noen intensjoner om å sende Ingebjørg til Norge, og de bestemte seg dermed for å heller spørre Ingebjørrg direkte. Hun lot seg til slutt overtale²⁰⁰, og i 1261 giftet Magnus og Ingebjørg seg.²⁰¹ De ble begge kronet samme år, noe som også var den første norske kroningen av en dronning.²⁰²

Ekteskapet mellom Magnus og Ingebjørg kan tolkes i samme retning som begrunnelsen den engelske kongen skrev i brevet til kong Håkon. Det handlet om å sikre landets interesser og framtidig makt. Da den svenske kong Valdemar, sønn av Birger jarl, giftet seg med den danske prinsesse Sofie i 1260, var det avgjørende for kong Håkon å sørge for at den norske maktposisjonen i Skandinavia ikke ble svekket.²⁰³ Kong Håkon og Birger jarl startet forhandlingene med dronning Margrete i 1262 om arven til de to danske prinsessene, uten at de førte noen vei da. En svekkelse av danske økonomiske midler og en framtidig kamp om den danske tronen, var faktorer som bidro til at dronningen var avvisende til forslaget fra kong Håkon.²⁰⁴

Relasjonsbyggingen med Danmark kan sies å være noe utfordrende å tolke i et nettverksperspektiv. Ekteskapet mellom Ingebjørg og Magnus er ikke starten på en relasjon mellom kong Håkon og danske makthavere, mye på grunn av dronning Margretes manglende støtte til ekteskapet. Selv om ekteskapet mellom Ingebjørg og Magnus er langt mer suksessfullt enn tidligere ekteskap under kong Håkons tid, bidro det ikke til et nærere forhold til Danmark.

---

¹⁹⁹ DN XIX nr.269

²⁰⁰ Bagge, 1996, s.124-125. Ekteskapet var, etter kirkens regler, gyldig så lenge begge parter sa seg enig, og kong Håkon ble så begeistret for den danske prinsessen da han så henne at han lovtte å behandle henne bedre enn han først hadde tenkt.

²⁰¹ Moseng mfl., 2007, s.164

²⁰² Bagge, 1996, s.125

²⁰³ Bjørge mfl., 1995, s.68

²⁰⁴ Bagge, 1996, s.125

Derfor kan relasjonen mellom den danske og norske kongefamilien regnes som et svakt bånd. Det er ingen form for gjensidig støtte mellom de to landene i denne perioden, og heller ingen tillit mellom de to kongehusene. Det ser heller ikke ut til at kong Håkon sendte noe særlig gaver til det danske kongehuset, som i mange tilfeller kan ses på som grunnlaget for å definere et sosialt bånd som sterkt.

Hadde det ikke vært for kong Christoffer sin død i 1259, er det mulig å tenke seg at den daværende vennsalliansen kunne utviklet seg til å knytte de to landene nærmere sammen. De to kongene var allerede enige om å støtte hverandre i framtidige konflikter, og ekteskapet mellom Magnus og Ingeborg kunne bidratt til å styrke og forlenge denne gjensidige alliansen. Likevel viser dette nettopp de utfordringene som lå i relasjonsbyggingen i Skandinavia under kong Håkons tid. Blant europeiske konger og fyrster var ekteskapsallianser ofte et symbol på fred og allianse, mens det i Skandinavia ikke hadde like stor betydning. I forbindelse med både Håkon unge og Magnus Håkonsson førte ikke et ekteskap til en langvarig allianse mellom landene. Ekteskapet mellom Magnus og Ingeborg kan på mange måter sies å ha ført til det motsatte av fred og allianse, hvor det heller førte til en ubalanse og en ufred i forholdet til Danmark og Norge.

3.3.2 Politiske etterspill

Som nevnt i starten av oppgaven har jeg valgt å avgrense oppgaven til perioden 1240-1263, men i denne delen velger jeg å gå litt videre for å vise deler av det politiske etterspillet som ble etter det dansk-norske giftemålet. Dette kunne fortjent mer fokus enn hva som lar seg gjøre i denne oppgaven.²⁰⁵

For den norske kongefamilien skulle det være utfordrende å komme noen vei med arvestriden, da det ikke forelå noe tydelig krav på tronen og nordmennene stod uten danske allierte i saken. Dette ble likevel en pågående konflikt mellom Norge og Danmark helt til 1300-tallet.²⁰⁶ En voldgiftsdom fra den svenske kongen i 1285 dømte Norge til å betale en erstatning til de tyske sjøbyene, som følge av en innskrenking av rettighetene til den tyske handelen i 1282. Dette førte også til at Eirik Magnusson, sønnen til Magnus Lagabøte, kunne kreve deler av det arvekravet moren hans hadde i Danmark.²⁰⁷

Da den danske kongen Erik Klipping ble drept i 1286 åpnet det igjen dørene for å sikre norske interesser i Danmark. Forræderidømte danske stormenn med store økonomisk og militære ressurser rømte til Norge, hvor de ble tatt i vern hos barnebarna til kong Håkon, kong Eirik og hertug Håkon,

---

²⁰⁵ Moseng mfl., gir en oversiktlig og informativ gjennomgang av dette, se Moseng mfl., 2007, s.164-176

²⁰⁶ Bagge, 1996, s.125

²⁰⁷ Bjørge mfl., 1995, s.84-85

sommeren 1287. Den norske flåtestyrken var nå såpass stor at den utgjorde en reell trussel mot den danske kongen. I samme periode ble det bygd borger i Hunehals og Varberg, som lå i Nord-Halland. Det samme gjaldt på øya Hjelm, som lå strategisk til mellom Jylland og Sjælland. Hjelm og Hunehals ble senere regnet som en del av det norske riket, noe som ga Norge et godt fotfeste innenfor grensene til Danmark.²⁰⁸

Det sterke presset mot Danmark førte til en fredsavtale i 1295, hvor kong Eirik sikret fri bruksrett på morsarven i Danmark samt full råderett over Hjelm og Hunehals. Denne avtalen ble fornya først i 1298 og i 1300 ble den fornyet for en treårsperiode.²⁰⁹ Hvorvidt det var dette kong Håkon hadde håpet på da han giftet bort sønnen sin Magnus til den danske prinsessen Ingebjørg i 1261 er vanskelig å si. Men det viste seg likevel å gi det norske kongedømmet store økonomiske ressurser og noen landområder i senere tid. Det er også her nødvendig å poengtere at dette er et stort og omfattende emnet, med et stort kildemateriale. Ut ifra de kildene jeg har valgt å bruke, anses ikke dette som en sterk sosial relasjon. Det var heller et resultat av et svakt bånd, med ekteskapet mellom Magnus og Ingeborg som åpnet opp mulighetene for å skaffe seg kontroll over deler av Østersjøen.

3.4 Relasjonsbyggingen i Skandinavia

Mange av utfordringene kong Håkon møtte på i relasjonsbyggingen i Skandinavia kan sies å ha bakgrunn i de mange kryssende interessene og de historiske forbindelsene mellom de tre nabolandene. Hvert land hadde sine ambisjoner og mål, og ofte kunne de gå på bekostning av og/eller krysse et av de andre landene sine ambisjoner og mål. Det gjorde det utfordrende å inngå en langvarig allianse med et av landene, hvor begges interesser ble ivaretatt. Sett i forhold til de europeiske relasjonene til kong Håkon, var det i større grad en pågående rivalisering mellom de skandinaviske lederne. En slik rivalisering åpnet ikke opp for økonomiske, personlige eller politiske allianser slik vi ser med de europeiske relasjonene.

De ulike relasjonskategoriene, som ble definert og gjennomgått i delkapittel 1.3, sier noe om de sosiale båndene kong Håkon hadde. Likevel har det vist seg at det i stor grad var mangel på slike relasjoner og allianser mellom de skandinaviske lederne. En økonomisk allianse som kong Håkon hadde med den engelske kongen, er det etter min mening ikke eksempler på at kong Håkon fikk på plass med noen av de skandinaviske lederne. Mye av forklaringen ligger nettopp i denne rivaliseringen som utspilte seg mellom landene. For eksempel kunne en politisk allianse med Danmark, hvor Norge hadde gått inn med et ønske om å styrke sin maktposisjon, mest sannsynlig ført til et resultat som gikk på bekostning av Danmark. De politiske ambisjonene til de

---

²⁰⁸ Bjørge mfl., 1995, s.86-87

²⁰⁹ Bjørge, mfl., 1995, s.87

skandinaviske landene kunne raskt skifte retning, spesielt i perioder med mye indre uro og svekket kongemakt. Likevel var det en gjennomgående forestilling blant de skandinaviske kongehusene om at målet var å styrke sitt eget lands interesser, samt styrke landets maktposisjon i Skandinavia. Slike ambisjoner førte ofte til at andre land stod i fare for å bli svekket, og derfor var det vanskelig å komme til en enighet eller avtale som for eksempel både Danmark og Norge kunne være fornøyde med.

En annen interessant side er den tilsynelatende ulike betydningen av ekteskap og ekteskapsallianser i Skandinavia i forhold til i resten av Europa. Som nevnt tidligere finnes det eksempler på at en ekteskapsallianse mellom to kongehus ofte bidro til fred og balanse mellom de to kongefamiliene.²¹⁰ Likevel ser det ut til at denne oppfatningen ikke stod like sterkt blant de skandinaviske lederne. En av grunnene henger sammen med det politiske og økonomiske. For med et ekteskap fulgte også en forventning om gjensidig politisk og militær støtte, hvor en av partene på et senere tidspunkt kunne ha andre politiske ambisjoner som ikke lenger lot seg kombinere de forpliktelsene han hadde fra før. Dette ser vi tydelig med Birger jarl som under forhandlingene med danskene for alvor begynte å gå vekk fra alliansen med kong Håkon, og forpliktelsene om gjensidig støtte i konflikter. Det kan derfor tenkes at det i Skandinavia ofte var slik at politiske og økonomiske ambisjoner veide tyngre enn de forpliktelsene som fulgte med en ekteskapsallianse.

Den aggressive politikken kong Håkon kjørte mot sine naboland spilte nok også inn på mulighetene for allianse- og relasjonsbygging. Noe av det som skiller kong Håkons relasjonsbygging i Skandinavia fra den i Europa, er nettopp at kongen selv dro ut for å forhandle med de skandinaviske lederne. I forhandlingene med både svenskene og danskene bruker kong Håkon den norske flåten som et middel for å skremme sine motstandere og på den måten oppnå respekt. Det kommer også fram i kildene at han lyktes med denne strategien.²¹¹ Likevel kan det ikke anses som en suksessfull strategi i et nettverksperspektiv, da det ikke førte til at den norske kongen klarte å etablere noen langvarig og sterk relasjon til verken danske eller svenske makthavere.

Muligens gjorde denne aggressive strategien det vanskelig for partene å utvikle en gjensidig tillit og forpliktelse til hverandre. En slik tilnærming kunne muligens fungert bedre dersom kong Håkon hadde hatt en høyere maktposisjon enn den andre parten, men i en situasjon hvor begge parter hadde en nokså lik sosial status førte en slik aggressiv tilnærming til at grunnlaget for å utvikle gjensidig tillit ikke var til stedet.

---

²¹⁰ Som for eksempel mellom den engelske og franske kongen.

²¹¹ Þórðarson, 1964, s.272-273, Þórðarson, 1964, s.244

Relasjonen med Birger jarl er et godt eksempel på konsekvensene av kong Håkons aggressive tilnærming. Fraværet av gjensidig tillit kan sies å ha vært til stedet allerede ganske tidlig i deres relasjon, hvor kong Håkon uttrykte at han ikke helt visste hvor han hadde sin nærmeste støttespiller i forhandlingene med Danmark i 1253.²¹² Grunnlaget for å utvikle gjensidig tillit var muligens aldri til stedet i deres relasjon, da de allerede under forhandlingene i Sverige i 1249 hadde kommet skjevt ut.²¹³ Dersom kong Håkon hadde «skremt» Birger jarl til å inngå en allianse, var nok den svenske jarlen allerede da nokså reservert overfor den norske kongen.

En lignende strategi hadde kong Håkon overfor Danmark, hvor han brukte den norske flåtemakten som et virkemiddel for å vise styrke og makt. Det er nok mye av forklaringen på hvorfor kong Håkon mislyktes med relasjonsbyggingen sin i Skandinavia. Ved å kjøre en aggressiv strategi i tilnærmingen sin, tvang han også fram et resultat av forhandlingene og møtene hvor noen kom ut av det som vinnere og andre som tapere. I en situasjon hvor partene i utgangspunktet var likestilte ville et slikt resultatet kunne bringe med seg en følelse av usikkerhet og manglende tillit til hverandre. I kapittelet med de europeiske relasjonene er ikke lignende strategier brukt.

Den aggressive strategien kan sies å ikke ha ført til noe særlig positivt for kong Håkon annet enn giftemålet mellom Magnus og Ingeborg. Med tanke på at relasjonsbyggingen til kong Håkon i Europa var langt mer suksessfull enn i Skandinavia, kan man lure på hvorfor han ikke valgte samme strategi i Skandinavia. Forklaringen ligger i det som kan sies å ha vært hovedproblemet for de skandinaviske lederne i denne perioden. De politiske og økonomiske målene til kong Håkon ville gå på bekostning av de politiske og økonomiske målene til både Sverige og Danmark. De tre landene ville oppnå det samme – styrke sitt eget lands maktposisjon i Skandinavia.

3.5 Oppsummering

Utgangspunktet for dette kapittelet var underhypotesen; «*Det er andre typer sosiale bånd i Skandinavia enn i Europa.*» Utfordringene knyttet til relasjonsbyggingen i Skandinavia kan sies å ha vært mange, da de stadig skiftende alliansene i Skandinavia gjorde relasjonene nokså kortvarige sett i forhold til relasjonene kong Håkon hadde med for eksempel den engelske kongen. Dette kommer spesielt godt fram i relasjonsbyggingen med Birger jarl, hvor den svenske lederen valgte å trosse alliansen han hadde med kong Håkon, da han så det mer gunstig for seg selv å søke seg mer til danske makthavere. Den maktpolitiske ustabiliteten i Skandinavia i denne perioden gjorde det nokså utfordrende å skape langvarige og sterke sosiale bånd for kong Håkon. I tillegg valgte den norske kongen å kjøre en nokså aggressiv politisk linje overfor sine naboland, noe som skremte

---

²¹² Bagge, 1996, s.123

²¹³ Þórðarson, 1964, s.244

både svenske og danske makthavere, og som derfor også kan ha gjort det utfordrende for han å knytte noen mer langvarige bånd.

Det er også interessant det at det ikke finnes særlig kilder på at det foregikk noen særlig gaveutveksling mellom kong Håkon og de skandinaviske lederne i denne perioden. Som nevnt reiser kong Håkon selv ut i møtet med lederne i disse landene, noe han ikke gjør til andre mer perifere land. Om det så foregikk gaveutvekslinger, var det mest sannsynlig ikke falkegaver og isbjørner slik vi så i det forrige kapitlet.

4. Konklusjon

Målet med denne oppgaven var å undersøke påstanden

Både sterke og svake nettverksbånd spilte en avgjørende rolle for Håkon Håkonssons utenrikspolitikk i perioden 1240-1263

Utgangspunktet ble å undersøke utvalgte sosiale relasjoner kong Håkon hadde i denne perioden, for å se hva slags type relasjoner det var. Jeg valgte her å definere mine egne relasjonskategorier med utgangspunkt i tidligere inndelinger, som ville være aktuelle i denne sammenhengen. I lys av Mark Granovetters teori om sterke og svake bånd, ble min inndeling følgende; økonomiske og personlige relasjoner defineres som sterke bånd, og ekteskap og politiske relasjoner som svake bånd. Jeg valgte å dele analysen inn i to deler, hvor det første kapittelet så på de europeiske relasjonene og det andre kapittelet så på de skandinaviske relasjonene. Grunnen til at jeg valgte en slik analyseinndeling var for hvorvidt det var en forskjell eller likhet i relasjonsbyggingen i de to områdene.

I kapittelet om Europa kom det tydelig fram at gavegivning spilte en sentral rolle i relasjonsbyggingen til kong Håkon. Sigurdsson, og flere andre historikere, fremhever gaveutveksling som et viktig element i nettverksbygging²¹⁴, noe som kommer spesielt fram i forbindelse med kong Henrik III, keiser Fredrik II og kong Alfonso X. Den mest hyppige gaveutvekslingen foregikk mellom kong Henrik og kong Håkon, hvor vi ser gjentatte eksempler på at den norske kongen sendte falkegaver til den engelske kongen, noe som i denne sammenheng i stor grad var med på å styrke argumentet om at denne relasjonen var et sterkt bånd. Det er med andre ord belegg for å anse gavegivning som et sentralt element i nettverksbyggingen, men det førte likevel ikke automatisk til at det ble etablert et sterkt bånd. Det ble heller brukt som en mulig vei inn i forhandlinger, og ikke minst som en del av kong Håkon sitt arbeid for å markere seg i Europa. Det samme kan sies om relasjonen til keiser Fredrik, som viste seg å være spesielt fruktbar for kong Håkon tross keiserens tidlige død. Det foregikk også her en gaveutveksling mellom de to lederne, mye kan tyde på at keiseren mottok en av datidens mest eksklusive gaver – isbjørn og/eller isbjørnskinn. De to lederne uttrykte stadig støtte til hverandre, og det kommer tydelig fram at de hadde en gjensidig tillit. Gjensidig støtte og tillit er å regne som to av de viktigste faktorene når en relasjon skal defineres som sterk eller svak. Keiseren spilte en nokså stor rolle for kong Håkon i

---

²¹⁴ Sigurdsson, 2017a, s.55, Moseng mfl., 2007, s.45 og Sigurdsson & Småberg, 2013, s.2-3.

utenrikspolitikken, da keiserens konflikt med paven gjorde at den norske kongen ble dratt inn i noe som kunne fått store konsekvenser for veien videre.

I kapittel 3 kom det tydelig fram at det var forskjeller i relasjonsbyggingen med europeiske og skandinaviske ledere. Det var her større fokus på alliansebygging, men med færre valgmuligheter ble det ofte skiftende allianser. Tyngden i en allianse var relativt svak i denne sammenheng, da de politiske lederne ofte søkte støtte og allianse der de så det mest gunstig der og da. Dette ser vi spesielt i forbindelse med Birger jarl, hvor giftemålet mellom to av deres barn resulterte i et relativt godt forhold. Sigurdsson, og flere andre historikere, påpeker også at det ofte lå politiske og økonomiske motiver bak ekteskapsinngåelser, noe som forklarer mye av den skandinaviske politikken.²¹⁵

Nettverksbyggingen kan sies å ha vært nokså utfordrende for kong Håkon i dette området, noe som kan forklare den nokså aggressive beslutningen om å hente ut danske Ingeborg for et giftemål med sønnen Magnus. Selv om det ikke var en allianse som lå bak dette giftemålet, førte det likevel til en styrkning av det norske riket gjennom det senere arveoppgjøret. Dette var likevel ikke noe som kom Norge til gode under kong Håkons levetid.

4.1 Styrken i de svake båndene

Mark Granovetter påpeker i sin teori styrken i de svake båndene i et nettverk, og viser at de svake båndene fungerer som bindeledd mellom tette deler av nettverket, eller som broer mellom de ulike sosiale sirklene. I utenriksnettverket til kong Håkon var spesielt paven et godt eksempel på dette. Etter korstogsløftet til kong Håkon, som her betraktes som en politisk allianse med paven, økte sjansene for at han kom i kontakt med andre europeiske ledere. Det bidro sterkt til at den franske kongen tok kontakt, hvor han inviterte med seg den norske kongen og den norske flåten på sitt neste korstog. Dette kan også sies å ha vært et resultat av at kong Håkon, og de norske diplomatene, snakket den norske flåten opp ute i Europa.

Det svake sosiale båndet til paven sannsynliggjorde også kontakten med Alfonso, hvor en ekteskaps- og militærallianse ble resultatet av relasjonen mellom den norske og katalanske kongen. I likhet med relasjonen til den franske kongen førte ikke denne relasjonen til de store utenrikspolitiske hendelsene for kong Håkon. Det som likevel er verdt å merke seg her, er at kong Håkon uttrykte at han kunne bidra med militær støtte til kong Alfonso så lenge det ikke var mot sine allierte konger i Sverige, Danmark og England. Det sterke båndet han hadde til den engelske kongen ble altså bekreftet av kong Håkon selv om det muligens kunne ha fristet å alliere seg med

---

²¹⁵ Sigurdsson, 2017a, s.69 og Moseng mfl., 2007, s.148

den katalanske kongen. Kong Håkon beskriver også den danske og svenske kongen som sine allierte, noe som ikke kommer spesielt godt fram hvert fall i denne oppgaven. Men skulle kong Håkon bli dratt inn i en eventuell framtidig konflikt mot enten Sverige eller Danmark, kunne det både få alvorlige konsekvenser for det norske kongedømmet og ethvert ønske om en framtidig allianse.

Basert på dette mener jeg derfor det her er belegg for å bekrefte Granovetters påstand om styrken i de svake båndene. De fungerte i stor grad som broer mellom ulike sosiale nettverk, og bidro til at han kom i kontakt med andre politiske ledere. I tillegg kan de svake båndene sies å ha utfordret de sterke båndene hans ved flere anledninger. Dette er tilfellet ved både paven og kong Alfonso som begge utfordret de sterke båndene han hadde til keiser Fredrik og kong Henrik. De svake båndene spilte uansett en viktig rolle i kongens nettverk, da de var en forsterkende årsak til at han opparbeidet seg et såpass imponerende ettermæle.

I sin artikkel viste Granovetter også at fordelene ved et svakt bånd kunne være færre forpliktelser, noe som Padgett og Ansell støttet.²¹⁶ Det svake båndet til paven kan ikke sies å ha hatt den samme fordelene, da forventningen om støtte i både korstogsdeltakelse og den politiske konflikten med keiseren plasserte kongen i en vanskelig situasjon. Selv om det sterke båndet til keiser Fredrik allerede var etablert på dette tidspunktet, ble det svake båndet til paven en viktig årsak til at kong Håkon ble involvert i den politiske maktkampen. Konflikten utfordret den sterke gjensidige lojaliteten og tilliten mellom kongen og keiseren, og kunne tvunget kong Håkon til å velge mellom pavens aksept og politiske vern, og de økonomiske fordelene som keiseren ga. De maktpolitiske sanksjonene paven satt med kunne i tillegg fått store konsekvenser for enhver konge.²¹⁷

Både Teige og Sigurdsson framhever informasjonsutveksling som et sentralt aspekt i nettverkene.²¹⁸ I denne oppgaven har jeg likevel ikke funnet noen klare eksempler på relasjoner som har bidratt med noe slikt. Det som eventuelt kan være relevant er situasjonen med Alfonso, hvor Gelsing påpekte en angivelig rapport som ble lagt fram for kong Håkon. Han ble informert om Alfonso sine tysk-romerske planer, noe som vekket hans interesse for en framtidig allianse.²¹⁹ Det er likevel ingen klar teori om hvem han eventuelt fikk denne informasjonen fra, og dette gjør at kilden vanskelig lar seg bruke som et argument for at nettverket høstet fordeler ved informasjonsutveksling.

---

²¹⁶ Granovetter, 1973, s.1365-1366 og Padgett & Ansett, 1993, s.1279

²¹⁷ Ekskommuniseringen av keiser Fredrik viser nettopp dette, og skremte nok flere fra å havne i samme situasjon

²¹⁸ Teige, 2008, s.33 og Sigurdsson, 2017a, s.64-65

²¹⁹ Gelsing, 1981, s.57

Basert på mine undersøkelser mener jeg det er grunnlag for å bekrefte hovedhypotesen om at både sterke og svake bånd spilte en avgjørende rolle i kongens nettverk. De sterke båndene bidro med en større grad av forutsigbarhet og trygghet, og det vil i her være spesielt aktuelt å trekke fram relasjonen til den engelske kongen. Den økonomiske relasjonen til England var i stor grad den mest stabile og forutsigbare relasjonen i kongens nettverk. Relasjonen med den engelske kongen vil også her betraktes som den mest vellykkede av både de sterke og svake båndene, hvor handelsavtalen ga økonomiske verdier og en økonomisk trygghet. I tillegg fungerte som sagt de svake båndene i større grad som broer til nye sosiale nettverk, til tross for at de i mindre grad bidro til stabilitet og forutsigbarhet. De sosiale båndene kan derfor sies å ha utfylt hverandre, og på den måten gjorde nettverket til kong Håkon mer komplett.

4.2 Moderne sosiologiske teorier på førmoderne politisk kultur

En mer generell hypotese for oppgaven var hvorvidt det var mulig å anvende moderne sosiologiske teorier på historiske hendelser. Det har blitt gjort nettverksanalyser på historiske personer og sosiale grupper tidligere, hvor det har vist seg å absolutt være gjennomførbart. Jeg mener jeg i denne oppgaven har vist at mine relasjonskategorier i stor grad lot seg bruke for å undersøke hvorvidt både sterke og svake nettverksbånd spilte en avgjørende rolle i utenrikspolitikken. Til tross for noen endringer i kategoriene, og hva som ville defineres som sterke og svake bånd, lot en slik analyse seg langt på vei gjennomføre.

Det viste seg likevel å være mer relevant å gjøre en slik analyse på de europeiske relasjonene til kong Håkon. En mulig forklaring på det kan være at de skandinaviske relasjonene viste seg å være mer kompliserte enn de europeiske, og ikke like enkle å plassere inn i noen faste kategorier. De skandinaviske kongefamiliene var i stor grad knyttet sammen, hvor de historiske tradisjonene med ekteskapsallianser ofte førte til lojalitetsproblemer i tilfeller hvor det brøt ut konflikter.²²⁰ Etter min mening passet de europeiske relasjonene bedre inn i de forhåndsdefinerte kategoriene, og på den måten gjorde det det også enklere å sette de opp mot hverandre og ut ifra det se på nytteverdien de hadde i nettverket til kong Håkon. De oppfylte oftere de ulike kriteriene, som gjensidig tillit og støtte, gavegiving og om relasjonen var kortvarig/langvarig.

Likevel er det utvilsomt rom for å benytte seg mer av nettverksanalyse i arbeidet med historiske kilder og hendelser, da det gir rom for å tolke samfunnet på en ny og mer sammenkoblet måte enn hva som er gjort tidligere. Vennskap blir av blant annet Sigurdsson ansett som samfunnets viktigste sosiale bånd i middelalderen.²²¹ Et vennskap førte ofte med seg et løfte om gjensidig støtte og

---

²²⁰ Sigurdsson, 2017a, s.13

²²¹ Sigurdsson, 2017a, s.13

lojalitet i eventuelle konflikter, og det bidro til å sikre maktposisjonen til kongen. Nettverksanalyse kan i stor grad bidra til å gi en større forståelse av det maktpolitiske spillet som foregikk blant middelalderens europeiske ledere, hvor flere av Europas konger og fyrster på en eller annen måte var knyttet sammen i et større sosialt nettverk.

5. Litteraturliste

5.1 Primærkilder

Diplomatarium Norvegicum volum 1-21, C. C. A. Lange et al., Kristiania/Oslo 1847-1976.

(Nettutgaven; https://www.dokpro.uio.no/dipl_norv/diplom_felt.html).

Edda-dikt. (1993). (Holm-Olsen, L.). Oslo: Den norske lyrikklubben

Kongsspegele. (1976). (A. Hellevik, Overs.). Oslo: Det norske samlaget

Regesta Norvegica volum 1. (1989). Gunnes, E. Oslo: Kjeldeskriftfondet. (Nettutgaven;

https://www.dokpro.uio.no/dipl_norv/regesta_felt_2020.html).

Pórðarson, S. (1964). (A. Holtsmark, Overs.). *Håkon Håkonssons saga*. Oslo: H. Aschehoug & CO

5.2 Sekundærkilder

Bagge, S. (1986). Borgerkrig og statsutvikling i Norge i middelalderen. *Historisk tidsskrift* 65.

Bagge, S. (1991). *Society and Politics in Snorri Sturluson's Heimskringla*. Berkeley: University of California Press.

Bagge, S. (1996). *From Gang Leader to the Lord's Anointed*. Sør-Danmark: Odense University Press

Bagge, S. (2010). *From Viking Stronghold to Christian Kingdom. State Formation in Norway, c.900-1350*. København: Museum Tusulanum Press

Bagge, S. (2018). Jón Viðar Sigurðsson. Viking Friendship. The social bond in Iceland and Norway, c.900-1300 (Review of Jón Viðar Sigurðsson. Viking friendship: The social bond in Iceland and Norway, c.900-1300). *The American historical review*, Vol.123, nr.5 (side 1716-1717).

Bjørgero, N., Rian, Ø., Kaartvedt, A. (1995). *Selvstendighet og union. Fra middelalderen til 1905*. Oslo: Universitetsforlaget

Carrió-Invernizzi, D. (2014). A New Diplomatic History and the Networks of Spanish Diplomacy in the Baroque Era, *The International History Review*.

Esmark, K., Hermanson, L., Orning, H.J., Vogt, H. (red.). (2013). *Disputing strategies in Medieval Scandinavia*. Leiden/Boston: Brill

Esmark, K., Hermanson, L., Orning, H.J. (red.) (2020). *Nordic elites in transformation, c.1050-1250, Volum II. Social networks*. New York: Routledge.

Gelsinger, B.E. (1981). A thirteenth-Century Norwegian-Castilian Alliance i *Medievalia et humanistica*

- Granovetter, M.S. (1973). The Strength of Weak Ties i *American Journal of Sociology* Vol.78, No.6. The University of Chicago Press.
- Helle, K. (1974). *Norge blir en stat 1130-1319*. Bergen, Oslo, Tromsø: Universitetsforlaget.
- Helle, K. (2009). Den primitive vendingen i norsk historisk middelalderforskning i *Historisk tidsskrift* 4, side 572-609. (Lest i databasen Idunn).
- Johansen, A. (1983). *De utenrikspolitiske sendemenn i Norge på 1200-tallet*. (Masteroppgave). Universitetet i Tromsø
- Lie, R.O. (2018). Falconry, Falcon-Catching and the Role of Birds of Prey in Trade and as Alliance Gifts in Norway (800-1800) with an Emphasis on Norwegian and Later Foreign Participants in Falcon-Catching, i *Raptor and human - Falconry and Bird Symbolism throughout the Millennia on a Global Scale* vol. iv, red. Karl-Heinz Gersmann og Oliver Grimms. Kiel/Hamburg: Wachholtz verlag - Murman Publishers, 2018
- Magnúsdóttir, A. (2001). *Frillor och fruvar: Politik och samlevnad på Island 1120-1400*. (Doktoravhandling). Göteborg: University of Göteborg
- Moseng, O.G., Opsahl, E., Pettersen, G.I., Sandmo, E. (2007) *Norsk historie I 750-1537*. (2 utg.) Oslo: Universitetsforlaget
- Oleson, T.J. (1950). Polar Bears in the Middle Ages i *The Canadian Historical Review*, Volum 31, nr.1. University of Toronto Press
- Orning, H.J. (2008). *Unpredictability and Presence: Norwegian Kingship in the High Middle Ages*. Leiden: Brill.
- Orning, H.J. (2013). Power politics: Kingship, Coercion, and Conflict. I Kim Esmark, Lars Hermanson, Hans Jacob Orning og Helle Vogt (red.), *Disputing Strategies in Medieval Scandinavia* (side 31-83). Leiden/Boston: Brill
- Orning, H.J. (2020). *En kort introduksjon til Norge i høymiddelalderen*. Oslo: Cappelen Damm Akademisk.
- Padgett, J.F. & Ansell, C.K. (1973) Robust Action and the Rise of the Medici, *American Journal of Sociology* 98, nr.6. The University of Chicago Press
- Sigurdsson, J.V. (2008). *Det norrøne samfunnet. Vikingen, kongen, erkebiskopen og bonden*. Oslo: Pax Forlag

- Sigurðsson, J.V. (1999). *Norsk historie 800-1300*. Oslo: Det norske samlaget
- Sigurðsson, J.V., Småberg, T. (Red). (2013). *Friendship and social networks in Scandinavia, c.1000-1800*. Brepols Publisher
- Sigurðsson, J.V. (2017a). *Skandinavia i vikingtiden*. Oslo: Pax Forlag
- Sigurðsson, J.V. (2017b). *Viking friendship. The social bond in Iceland and Norway, c.900-1300*. Ithaca/London: Cornell University Press.
- Sletten, A. (2003). «*Plena potestas*»: ansatser til institusjonalisering av de norske kongenes diplomatiske relasjoner 1217-1319. (Masteroppgave). Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet, Trondheim.
- Storm, G. (1888). *Islandske Annaler indtil 1578*. Christiania: Grøndahl & Søns Bogtrykkeri
- Svenungsen, P.B. (2010). *Korstog og kongemakt – ideologi og praksis. En studie av den europeiske korstogsbevegelsens betydning og påvirkning i det norske riket ca.1160-1263*. (Masteroppgave). Universitetet i Bergen
- Svenungsen, P.B. (2016). *Norge og korstogene. En studie av forbindelsene mellom det norske riket og den europeiske korstogsbevegelsen, ca.1050-1380*. (Doktoravhandling). Universitet i Bergen.
- Teige, O. (2008). *Eliten i Christianias sosiale og politiske nettverk 1680-1750*. (Doktoravhandling). Universitetet i Oslo
- Teige, O. (2013) Nettverk. En introduksjon til historisk nettverksanalyse i *Norsk slektshistorisk forening*.
- Wetherell, C. (1998). Historical Social Network Analysis, i *International Review of Social History*, vol. 43. Cambridge. (Supplement 6, *New Methods for Social History*).
- Watkins, J. (2008). *Toward a New Diplomatic History of Medieval and Early Modern Europe*. Durham: Duke University Press
- Wærdahl, R.B (2007). For å oppnå kongens gunst. Vänner, patroner och klienter i Norden 900-1800 i Lars Hermanson, Thomas Småberg, Jón Viðar Sigurðsson og Jacob Danneskiold-Samsøe (red.), *Vänner, patroner och klienter i Norden 900–1800 (175–191)*. Reykjavík: Islands universitets förlag.
- Wærdahl, R. B (2015). «... vær da så lenge hos kongen som du kan...» Hirden, hoffet og kongens menn på Island siste halvdel av 1200-tallet. I M. Røskaft, H.G Slottemo & A.M Tretvik (red). *Heimen. Lokal og regional historie* (Bind 52, s.5-15) Oslo: Universitetsforlaget

Karlsen, E. (2019, 09.03). *Ad hoc*. Store Norske Leksikon. Hentet 16.01.2021 fra https://snl.no/ad_hoc

Antall ord i besvarelse (ekskudert forside, sammendrag, forord, innholdsfortegnelse og litteraturliste):

20 767